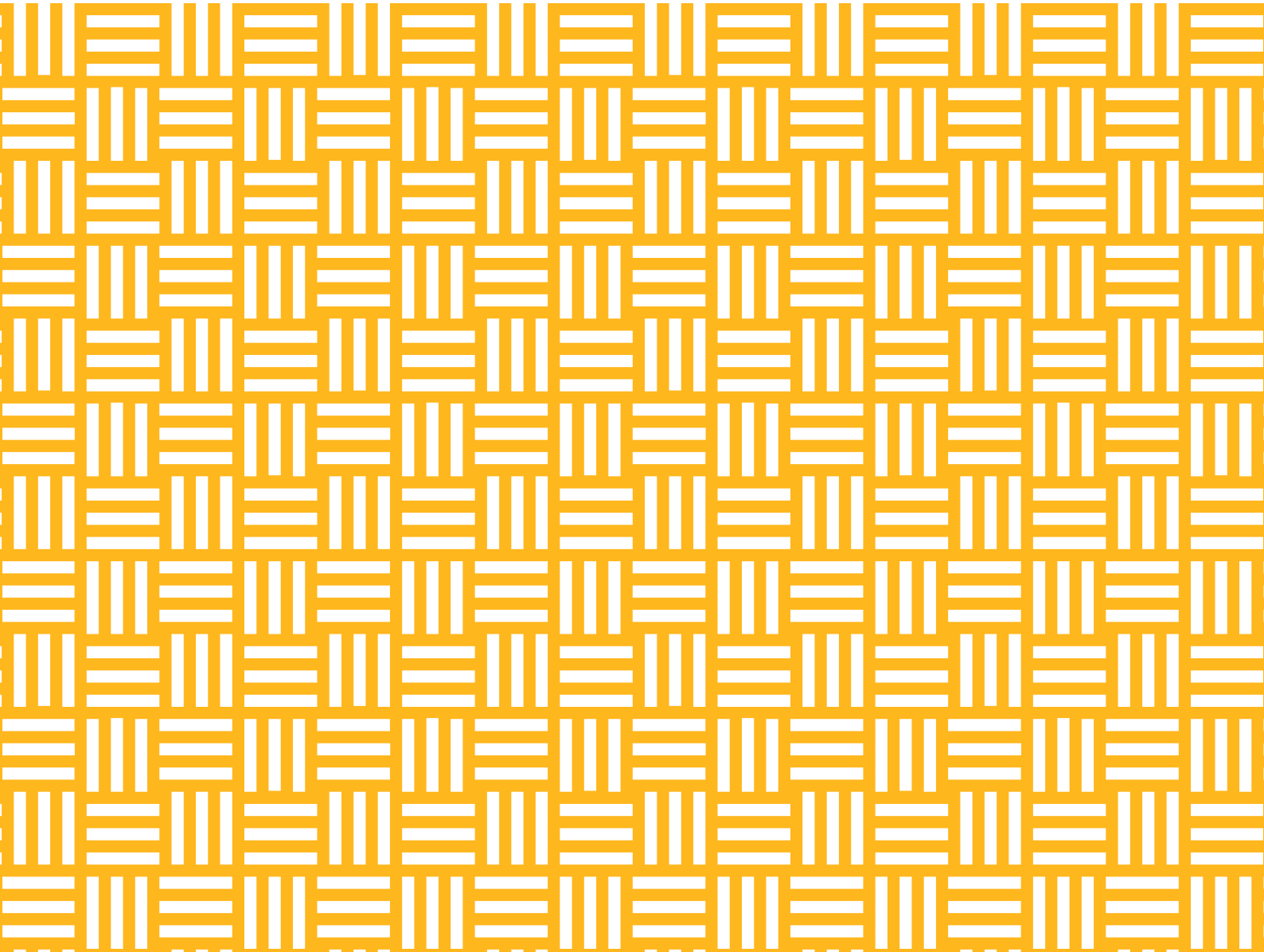

Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje
slobode medija i bezbjednosti novinara
Western Balkan's Regional Platform for Advocating
Media Freedom and Journalists' Safety

BOSNA I HERCEGOVINA Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2019.

**BOSNA I
HERCEGOVINA
Indikatori nivoa
medijskih sloboda i
sigurnosti novinara u
Bosni i Hercegovini
2019.**

**Autorica:
Maja Radević**

Naslov u originalu

Bosna i Hercegovina - Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u Bosni i Hercegovini 2019.

Izdavač

Udruženje/Udruga BH novinari

Autorica

Maja Radević

Lektorica

Šejla Hukara

Tiraž

50

Dizajn

comma | communications design

Ova publikacija je urađena uz finansijsku podršku Evropske unije i Evropske zadužbine za demokratiju. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Udruženja/Udruga BH novinari i ne odražava nužno stavove Evropske unije i Evropske zadužbine za demokratiju.

CILJEVI PROJEKTA	4	C Sigurnost novinara	21
METODOLOŠKE NAPOMENE	5	C1 Statistika o napadima na novinare i nekažnjavanju	21
Uvod	7	C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara	24
A Pravna zaštita	9	C3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi sa zaštitom novinara	25
A1 Zakonske garancije	9	Analiza i zaključci	27
A2 Efekat zakona o kleveti na novinare	10	Preporuke	29
A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima	11		
A4 Sloboda rada i udruživanja novinara	12		
A5 Zaštita novinarskih izvora	13		
A6 Pravo na pristup informacijama	13		
B Položaj novinara i novinarki u redakcijama	15		
B1 Ekonomska ograničenja na rad novinara/ki	15		
B2 Nezavisnost od vlasnika i menadžera medija	16		
B3 Nezavisnost novinara u javnim emiterima	17		
B4 Nezavisnost uredništva u neprofitnom sektoru	18		
B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	19		
B6 Položaj žena u novinarstvu	19		

CILJEVI PROJEKTA

Novinarska udruženja iz pet zemalja Zapadnog Balkana (Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Kosovo i Srbija), uz podršku Evropske komisije,¹ udružila su se 2016. u praćenju i unapređivanju nivoa slobode medija i sigurnosti novinara i novinarki u njihovim zemljama, stvarajući tako Regionalnu platformu Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara.

Na temelju zajedničke istraživačke metodologije, posebno razvijene za tu svrhu, ove organizacije svake godine prikupljaju podatke, procjenjuju najnovija zbivanja i uključuju se u zagovaračke aktivnosti kako bi promijenile političko, zakonodavno i institucionalno okruženje u kojem rade novinari/ke i mediji.

Postignuti rezultati u prvom trogodišnjem ciklusu pokazali su da novinarska udruženja u regionu mogu igrati odlučujuću ulogu u zalaganju za veće medijske slobode. Evropska komisija prepoznala je ovo postignuće kao ključni korak ka sveobuhvatnoj demokratizaciji balkanskih društava, što je rezultiralo njenom odlukom da nastavi podržavati Regionalnu platformu i narednih godina.² Ovaj narativni izvještaj proizveden je u okviru četvrte regionalne procjene nivoa slobode medija i sigurnosti novinara na Zapadnom Balkanu, provedene 2019. godine.³

-
- ¹ Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara projekat je koji finansira Evropska komisija, u okviru Civil Society Facility and Media Programme 2014-2015, Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.
  - ² Evropska komisija odobrila je novi trogodišnji projekt „Safejournalists.net“ ugovorom o dodjeli bespovratnih sredstava IPA/2019/414-122.
  - ³ Procjenu nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara na Zapadnom Balkanu u 2019. godini finansijski je podržala Evropska zadužbina za demokratiju (EED).

METODOLOŠKE NAPOMENE

Metodologija istraživanja⁴ sastoji se od tri grupe indikatora, strukturiranih na osnovu sistemat-ske analize različitih smjernica koje su proizvele relevantne međunarodne organizacije.⁵ Tokom protekle četiri godine izvorno razvijeni indikatori testirani su i usavršeni kako bi se bavili karak-terističnim društveno-političkim kontekstom u ovom regionu, te odražavali specifične potrebe i interese novinara i novinarki u pet zemalja.

Za prikupljanje i analizu podataka primijenjen je niz različitih istraživačkih metoda kako bi se od-govorilo na indikativna pitanja u vezi sa svakim određenim indikatorom:

- pregled studija, analiza, istraživačkih izvještaja, analiza s preporukama, strategija i drugih dokumenata;
- kvalitativna analiza pravnih dokumenata;
- prikupljanje i analiza informacija objavljenih na internet-stranicama javnih institucija i drugih organizacija i tijela;
- prikupljanje i analiza saopćenja za medije, saopćenja za javnost i drugih informacija od profesionalnih organizacija;
- sekundarni podaci, prikupljeni od novinarskih udruženja;
- detaljni intervjui s ekspertima, novinarkama i kreatorima politika;
- fokus grupe s novinarima.

Na nacionalnom nivou, novinarska udruženja imenovala su istraživače kako bi prikupili po-datke i napisali narativne izvještaje, koje su zatim pregledala dva nacionalna recenzenta i vo-deći istraživač.

Tri grupe indikatora koji su korišteni za procjenu nivoa slobode medija i sigurnosti novinara i novinarki na Zapadnom Balkanu predstavljene su u tabeli.

Tabela indikatora:

A. Pravna zaštita	B. Položaj novinara i novinarki u redakcijama	C. Sigurnost novinara i novinarki
A.1 Zakonske garancije	B.1 Ekonomska ograničenja na rad novinara/ki	C.1 Statistika o napadima na novinare i nekažnjavanju
A.2 Efekat zakona o kleveti na novinare	B.2 Nezavisnost od vlasnika i menadžera medija	C.2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara/ki
A.3 Zaštita političkog pluralizma u medijima	B.3 Nezavisnost novinara u javnim emiterima	C.3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi sa zaštitom novinara/ki
A.4 Sloboda rada i udruživanja novinara	B.4 Nezavisnost novinara/ki u neprofitnom sektoru	
A.5 Zaštita novinarskih izvora	B.5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti	
A.6 Pravo na pristup informacijama	B.6 Položaj žena u novinarstvu	

4 Četvrto prilagođeno izdanje metodologije istraživanja razvili su vodeća istraživačica Snežana Trpevska i Igor Micevski, naučni saradnik Istraživačkog instituta za društveni razvoj RESIS iz Skoplja, Sjeverna Makedonija.
5 Slijedeći dokumenti uzeti su u obzir prilikom razvijanja specifičnog istraživačkog pristupa za zemlje Zapadnog Balkana: Vijeće Evrope: Indikatori za medije u demokratiji; UNESCO: Indikatori razvoja medija (MDI) i Indikatori sigurnosti novinara: Nacionalni nivo; USAID – IREX: Indeks održivosti medija; Freedom House: Anкета o slobodi štampe; BBC World Service Trust: Afrika inicijativa za razvoj medija; Odbor za zaštitu novinara: Nasilje nad novinarima; Reporteri bez granica: Svjetski indeks slobode štampe.

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine podrazumijeva dva entiteta – Federaciju BiH, koja se sastoji od deset federalnih jedinica/kantona, i Republiku Srpsku, te Brčko distrikt kao samostalnu administrativnu jedinicu.¹ Kompleksan politički i administrativni sistem, koji obuhvata brojne nivoe vlasti i odlučivanja – od općinskih i kantonalnih, preko entitetskih, do državnog – te duboke nacionalne i političke podjele koje su obilježile bh. društvo u protekle tri decenije, neminovno se reflektira i na rad medija i novinara. Brojne su pritužbe na nejednaku zastupljenost političkih subjekata u medijima prije i tokom izbornih kampanja, kao i na politički utjecaj na medije. Razlog za zabrinutost predstavljaju prijetnje, nasilje i politički pritisci usmjereni prema novinarima, upozorava Evropska komisija. Zaštita novinara, te istražne i sudske mjere u vezi s prijetnjama i napadima na novinare – nedovoljne su. Javni emiteri su pod političkim utjecajem, a njihova finansijska održivost je neizvjesna.²

Iako je BiH 2019. godine ostvarila blagi ekonomski rast u odnosu na prethodnu godinu, analitičari generalno ocjenjuju ekonomsku situaciju kao nezadovoljavajuću. Stopa nezaposlenosti, posebno među mladima, i dalje je veoma visoka,³ a izlaz iz krize građani i građanke masovno traže u odlasku iz zemlje. U periodu od 2013. do 2019. Bosnu i Hercegovinu je napustilo više od pola miliona stanovnika.⁴

¹ *Ustav Bosne i Hercegovine (Constitution of Bosnia and Herzegovina)*

² *Evropska komisija, Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU, Brisel, 29. 5. 2019. Pristupljeno: 11. 12. 2019.*

³ *Prema podacima Agencije za statistiku BiH, stopa nezaposlenosti 2019. godine bila je najveća među mladima u dobi 15-24 godine i iznosila je 33,8%.*

⁴ *Podaci Agencije za statistiku BiH i Unije za održivi povratak i integracije u BiH, pristupljeno: 27. 12. 2019. http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2019/LAB_00_2019_Y1_0_BS.pdf*

Loša ekonomska slika države odražava se i na položaj novinara, čije su plaće generalno niže od prosječnih plaća u FBiH i RS-u. Posljednjih godina sve je izraženiji i problem profesionalne (ne)solidarnosti među samim novinarima i vlasnicima medija, koji je direktna posljedica entitetske, nacionalne i interesne podjele medijskog tržišta BiH.

S obzirom na relativno malo tržište, u BiH postoji veliki broj medija. Prema podacima Regulatorne agencije za komunikacije (RAK), registrirane su ukupno 43 televizije i 143 radiostanice, emitirane putem zemaljske radio-difuzije, tri javna RTV servisa i 53 nosioca dozvola za emitiranje putem drugih komunikacijskih mreža. Prema podacima Vijeća za štampu BiH, postoji devet dnevnih novina, 189 magazina (sedmičnih, mjesečnih ili periodičnih), te osam novinskih agencija.⁵ Pored toga, u BiH postoje brojni online portali čiji broj nije poznat, a njihovo evidentiranje je otežano budući da ne postoji zakonska obaveza registracije i prijave vlasništva, odnosno javno istaknutog impresuma.

Prema obliku vlasništva i izvoru prihoda, postoje privatni mediji s većinskim komercijalnim prihodima, te javni mediji koji se primarno finansiraju javnim novcem. Javni radiotelevizijski servis čine Radio-televizija Bosne i Hercegovine (RTVBiH), Radio-televizija Federacije BiH (RTVFBiH) te Radio-televizija Republike Srpske (RTRS), koje se finansiraju putem RTV pretplate. Bilježimo još 12 televizija i 62 radiostanice u mreži radiodifuzije, kao i sedam RTV stanica koje su korisnice dozvola za emitiranje putem drugih komunikacijskih mreža – čiji su osnivači i glavni finansijeri kantonalne, gradske i općinske vlasti. Javnim sredstvima iz budžeta vlada entiteta finansiraju se dvije novinske agencije – FENA i SRNA. Jedan broj online medija djeluje u okviru nevladinih organizacija, a pretežno se finansiraju iz fondova međunarodnih donatora.

Agencija za statistiku BiH, kao ni entitetski zavodi za statistiku, ne raspolaže podacima o broju i strukturi novinara i novinarki u BiH i ne vodi posebne evidencije kada je riječ o medijima. Zavod za statistiku RS-a u svojim biltenima periodično objavljuje podatke o ukupnom broju i spolnoj strukturi zaposlenih na radio i TV-stanicama.⁶ Na biroima za zapošljavanje nalazi se veliki broj medijskih djelatnika, a konkurencija obara cijenu rada novinara/ki i drugih medijskih profesionalaca.⁷

---

5 Podaci Vijeća za štampu u BiH i Regulatorne agencije za komunikacije, pristupljeno: 18. 11. 2019. <http://rak.ba/bos/index.php?uid=127378712> i http://www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=category&id=5&Itemid=8

---

6 Pisani odgovori Agencije za statistiku BiH i entitetskih zavoda za statistiku na upite poslone 23. <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/bih-na-birou-vise-od-hiljadu-diplomiranih-novinaru>

A1 Zakonske garancije

Bosna i Hercegovina ima kvalitetne zakone o medijima i medijskoj djelatnosti. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda dio je Ustava, s prioritetnom primjenom nad ostalim zakonima.⁸ Zakonski okvir je najvećim dijelom usklađen s EU standardima, uključujući i pravo pristupa internetu, ali medijski i pravni eksperti smatraju da se primjena zakona odvija na štetu medijskih sloboda i uz korištenje zakona kao sredstva pritiska na novinare (zakoni o kleveti, zakoni o javnim servisima i pravni akti o djelovanju lokalnih javnih radio i TV-stanica).⁹

Procesi donošenja medijske legislativne uglavnom su bili transparentni i uz sudjelovanje profesionalnih asocijacija. Ne postoji legislativa na osnovu koje se od printanih i online medija traži da imaju licence za rad, ali problem je sve veći broj neregistriranih i netransparentnih online portala. Zbog toga su medijske organizacije krajem 2018. predale nadležnim državnim organima Nacrt zakona o transparentnosti medijskog vlasništva, koji će obuhvatiti sve medije i koji bi online portale obavezao bar da se registriraju kao pravni subjekti i da budu transparentni. Međutim, još nije održana javna rasprava o ovom Nacrtu.

---

⁸ Član II stav 2. Ustava Bosne i Hercegovine

⁹ Bilten E-novinar, 65. izdanje, pristupljeno: 13. 9. 2019.

<https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/07/65-IZDANJE-E-NOVINAR-FINAL-FINALA-1.pdf>

U pogledu pristupa internetu¹⁰ za građane ili za pravne subjekte u BiH ne postoje zakonska ograničenja, ma da je prethodnih godina bilo takvih pokušaja vlasti.¹¹ Tokom 2019. godine nije bilo zabilježenih pokušaja skidanja, blokiranja ili filtriranja sadržaja na internetu.

Za rad elektronskih medija nadležna je Regulatorna agencija za komunikacije (RAK). RAK nerijetko dobija prigovore da je pod političkim utjecajima zbog načina izbora rukovodstva, koje predlaže i imenuje Vijeće ministara i Parlamentarna skupština BiH, uz prethodne dogovore političkih lidera. To je razlog što se u posljednjem izvještaju Evropske komisije naglašava da je „potrebno unaprijediti proceduru za imenovanje članova Savjeta u RAK-u, kako bi se osigurala zaštita od bilo kakvog političkog i ekonomskog uplitanja.“¹²

Državne institucije i javna preduzeća novac za medije izdvajaju po nekoliko osnova – kroz subvencije, grantove, kapitalne transfere za opremu te komercijalne ugovore. Procjenjuje se da institucije vlasti i javni sektor u BiH, na osnovu komercijalnih ugovora s medijima, godišnje potroše najmanje 30 miliona KM.¹³ Kriteriji dodele tih sredstava nigdje nisu definirani,¹⁴ niti su transparentni i javno dostupni podaci o iznosima koji se dodjeljuju medijima iz javnih budžeta.¹⁵

Medijske subvencije ne postoje u BiH, iako profesionalna medijska i novinarska zajednica godinama zagarovara formiranje fonda za medijski pluralizam i produkciju sadržaja od značaja za javnost.

Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH obavezuje javne medije, koji se finansiraju iz budžeta, na produkciju sadržaja na jezicima manjina najmanje jednom sedmično.¹⁶ Ne postoji poseban mehanizam finansiranja programa namijenjenih nacionalnim manjina-

ma. U posljednje tri godine primjetno je nastojanje javnih servisa da u okviru svojih programskih sadržaja budu više zastupljene nacionalne manjine, ali još uvijek nijedna od šest javnih RTV stanica ne emituje takve programe.¹⁷ U BiH djeluje nekoliko nevladinih organizacija koje imaju news portale sa sadržajima na jezicima manjima.¹⁸

Zakoni garantiraju institucionalnu autonomiju i uređivačku nezavisnost tri javna emitera, ali problem je politički utjecaj na njihov rad u praksi, naročito preko upravnih odbora, direktora i glavnih urednika, uključujući zabrinjavajući trend cenzure i autocenzure.¹⁹ Zastupnici državnog i entitetskih parlamenata imaju kontrolu nad imenovanjem i razrješenjem direktora i članova uprave.

U posljednje vrijeme izražena je politička kontrola i zloupotreba lokalnih javnih RTV stanica u političke svrhe, budući da vlasti u kantonima/gradovima imaju potpunu kontrolu nad imenovanjima uprave i direktora u tim medijima.²⁰ Nadzorna tijela ne predstavljaju društvo u cjelini.

Izuzetno burne reakcije izazvalo je imenovanje Kristine Ljevak za v. d. direktoricu Televizije Sarajevo u junu 2019. godine, koju je za tu poziciju predložila jedna od vladajućih stranaka u Kantonu Sarajevo. Nakon njenog imenovanja, dio medija i javnosti naklonjenih bivšoj vlasti u Kantonu pokušao je na sve načine diskreditirati Kristinu Ljevak, širenjem govora mržnje i nezapamćenom hajkom na društvenim mrežama.

A2 Uticaj zakona o kleveti na novinare

Kleveta u BiH je dekriminalizirana, a regulirana je zakonima o zaštiti od klevete na entitetskim nivoima i u Brčko distriktu. Pravni eksperti smatraju²¹ da bi zakone trebalo unaprijediti, posebno u smislu uvođenja većeg stepena tolerancije kada je riječ o javnim osobama, a u skladu

10 Prema podacima RAK-a iz 2018. godine, blizu 3,2 miliona građana BiH korisnici su interneta, tačnije 3.195.294 osobe.

11 Vlada RS-a je početkom 2015. godine predložila da se internet tretira kao „javno mjesto“ te da kao takvo bude podložno odredbama Zakona o javnom redu i miru RS-a. Nakon burnih reakcija javnosti i opozicije, ovaj prijedlog na kraju je povučen.

12 Evropska komisija, Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU, Brisel, 29. 5. 2019, pristupljeno: 11. 12. 2019.

13 Media.ba, „Institucije u BiH finansiraju medije sa desetinama miliona maraka godišnje“, 17. 8. 2016. Pristupljeno: 18. 9. 2019.

14 Konzorcij projekta „Mediji i javni ugled“, koji je finansirala EU u BiH, pripremio je posebne Procedure za finansiranje medija javnim novcem. Procedure su u decembru 2018. predate nadležnim državnim i entitetskim institucijama na usvajanje. Pristupljeno: 13. 9. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2018/12/17/u-sarajevu-predstavljani-nacrti-zakona-o-transparentnosti-medjiskog- vlasništva-i-oglasavanja/>

15 Nedim Pobić, „Transparentnost vlasništva nad medijima u BiH: Nepostojanje zakona kao prostor za zloupotrebe“, Sarajevo, 25. 9. 2019. Pristupljeno: 3. 10. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/09/25/transparentnost-vlasništva-nad-medijima-u-bih-nepostojanje-zakona-kao-prostor-za-zloupotrebe/>

16 Zakon o zaštiti prava pripadnika nacionalnih manjina BiH, čl. 15. i 16.

17 Zamisli.ba, „Dvije nove emisije o nacionalnim manjinama u BiH na javnim servisima nakon izbora“, 24. 9. 2018. Pristupljeno: 18. 9. 2019. <http://zamisli.ba/dvije-nove-emisije-o-nacionalnim-manjinama-u-bih-na-javnim-servisima-nakon-izbora/>

18 Jedan od tih medija je romski portal Udar, koji je pokrenula nevladina organizacija „Medijske inicijative“ iz Sarajeva, <http://www.portal-udar.net/>.

19 Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU

20 BH novinari zahtijevali su u više navrata da se zaustave politički pritisci na lokalne TV-stanice: <https://bhnovinari.ba/bs/2019/07/23/bh-novinari-hitno-zaustavite-politicke-pritiske-na-rtv-zenica/>, <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/bh-novinari-traze-da-prestane-politicki-pritisak-na-rtv-usk-373706>

21 Biljana Radulović, pravna ekspertica i advokatica Linije za pomoć novinarima, intervjuirala Maja Radević, 12. 11. 2019.

s praksom Evropskog suda za ljudska prava. Zastupnik Parlamentarne skupštine BiH Damir Arnaut²² uputio je u augustu 2019. inicijativu kojom traži da se u zakone o zaštiti od klevete ugrade strožiji standardi prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja u slučajevima kada tužbe podnose političari i druge javne ličnosti.

Linija za pomoć novinarima²³ raspolaže podacima o 289 aktivnih tužbi za klevetu protiv novinara i medija u posljednjih pet godina, dok je za posljednjih 12 mjeseci podignuta 21 nova tužba. Ovaj broj sigurno je veći jer u pravosuđu ne postoji poseban registar tužbi i sudskih procesa protiv novinara.²⁴ Zbog toga se ne zna ni tačan broj tužbi koje podnose državni zvaničnici protiv medija. Prema registru Linije za pomoć novinarima, u podizanju tužbi protiv novinara/ki i medija prednjače političari, slijede ih direktori javnih preduzeća i institucija, a u posljednje vrijeme među tužiteljima je sve veći broj nositelja pravosudnih funkcija.²⁵

Monitoring koji provodi Linija za pomoć novinarima pokazao je da su prema strankama više pristrasne sudije u postupcima koji se vode u manjim gradovima i kod općinskih sudova. Međutim, taj monitoring pokazuje i da su sudije u odnosu na prethodne godine više upoznate s pravima novinara kao skupine profesionalaca. Većina sudova uzima u obzir demantije, izvinjenja i ispravke netačnih navoda u medijima.²⁶ Zbog nepostojanja jedinstvene baze podataka, osim nekoliko ekspertskih analiza postojećih zakona i pojedinačnih slučajeva,²⁷ do sada nije rađen sveobuhvatniji pregled sudskih presuda protiv medija, niti usklađenosti sudske prakse s praksom Suda u Strasbourg.

Medijska zajednica ocjenjuje tužbe za klevetu kao političke i finansijske pritiske na medije, koji ih sputavaju da kritički izvještavaju o pitanjima od javnog interesa, te da koriste pravo na slobodu izražavanja bez političkih ograničenja. Među novinarima preovladava stav da su tužbe koje protiv njih podnose političari ili predstavnici pravosuđa „unaprijed izgubljene bitke“, te da su sudije više naklo-

njene onima koji tuže.²⁸ S druge strane, sve veći problem predstavlja pitanje (ne)odgovornosti urednika i novinara/ki prema informacijama koje objavljuju. Stalna utrka da se bude prvi koji će objaviti neku informaciju često dovodi do neprovjerenih i neistinitih navoda koji nisu činjenično potkrijepljeni, na koje onda „prozvani“ reaguju tužbama.²⁹

A3 Zaštita političkog pluralizma u medijima

Poštovanje pluralizma informacija, te raznovrsnosti političkih, religijskih i drugih ideja dio je entitetskih zakona o javnim RTV servisima. U Zakonu o komunikacijama BiH navodi se da regulatorni principi emitiranja obuhvataju zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja „poštujući općeprihvaćene standarde ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i nepristrasnosti.“³⁰

Iz toga proizlazi da je Regulatorna agencija za komunikacije (RAK) obavezna da vodi računa o poštivanju političkog pluralizma u elektronskim medijima tokom cijele godine, bez obzira na izbore. Međutim, RAK vrši monitoring samo tokom predizborne kampanje ili nakon ad hoc odluka o monitoringu pojedinih medija.³¹

U 2018. izbornoj godini RAK je u 51 slučaju izrekao izvršne mjere po osnovu utvrđenog kršenja relevantnih odredbi primjenjivih pravila i kodeksa Agencije, Zakona o komunikacijama i Izbornog zakona BiH i Pravilnika o medijskom predstavljanju aktivnosti političkih subjekata od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora. Od ukupnog broja izrečenih kazni, u 17 slučajeva izrečene su novčane kazne od 181.500 KM (zbirno), te 19 pismenih i 3 usmena upozorenja, 3 suspenzije dozvole i 9 oduzimanja dozvola (Izvor: Godišnji izvještaj RAK-a za 2018. godinu).

Djelatnost javnih i privatnih medija tokom izborne kampanje regulirana je u članu 16. Izbornog zakona BiH.³² Pravila za medije u ovom Zakonu najvećim dijelom odnose se na elektronske medije, štampa se spominje samo na dva mjesta, dok online mediji uopće nisu obuhvaće-

22 Radiosarajevo.ba, „Arnaut uputio inicijativu: Političarima otežati proces tužbe novinara za klevetu“, 21. 8. 2019. Pristupljeno: 23. 9. 2019. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/arnaut-uputio-inicijativu-politicarima-otezati-proces-tuzbe-novinar-a-za-klevetu/348315>

23 Linija za pomoć novinarima je poseban servis BH novinara za pružanje pravne i stručne pomoći medijskim profesionalcima u BiH.

24 Prema informacijama kojima raspolažu BH novinari, Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH zatražilo je od sudlja i tužiteljica u cijeloj državi da posebno označavaju predmete protiv novinara i medija, kako bi se oni mogli prepoznavati i evidentirati u CMS sistemu upravljanja sudskim predmetima, te kasnije koristiti kao relevantna baza podataka.

25 Una Telegrafčić, koordinatorka Linije za pomoć novinarima, intervjurala Maja Radević, 27. 9. 2019.

26 Ibid.

27 Mehmed Halilović, „Tužbe za klevetu protiv novinara – sredstvo pritiska na medije“, Pristupljeno: 14. 9. 2019. http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/01/MH_BOS.pdf?fbclid=IwAR2dHMYQY6olqciKX83kF6U0SFC9cFyTE03t_ybXFLnLcd0wOIkbcwqJpifMA

28 Zinaida Đelilović, „Odnos između pravosuđa i medija u BiH“, Sarajevo, 15. 7. 2019. Pristupljeno: 4. 10. 2019. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/07/Odnos-izmedju-pravosuđa-i-medija-u-BiH-1.pdf>

29 Lejla Turčić, intervjurala Maja Radević, 15. 9. 2019.

30 Zakon o komunikacijama BiH, član 4.

31 Klix.ba, „RAK analizirao dnevnik javnih emitera u BiH, žestoke kritike na račun RTRS-a zbog pristrasnosti“, 30. 10. 2017. Pristupljeno: 19. 9. 2019. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/rak-analizirao-dnevnik-javnih-emitera-u-bih-zestoke-kritike-na-racun-rt-rs-a-zbog-pristrasnosti/171030113>

32 Izbori.ba, Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Pristupljeno: 18. 9. 2019. <http://www.izbori.ba/Documents/documents/ZAKONI/POIzpw110508.pdf>

ni.³³ Zbog nepoštivanja pravila ravnopravnog i fer predstavljanja svih političkih subjekata u medijima, moguće je sankcionirati samo radio i TV-stanice, ali ne i druge medije. Poštivanje profesionalnih standarda u printanim i online medijima prati Vijeće za štampu i online medije u BiH, koje je samoregulacijsko tijelo.

Monitoring koji provode nevladine organizacije pokazuje da su pojedini mediji i javni servisi više naklonjeni određenim političkim strankama i kandidatima u odnosu na druge, te kako ne poštuju zakonske obaveze i regulatorna pravila.³⁴ Tokom kampanje za Opšte/Opće izbore 2018. godine zabilježena su nedopustiva kršenja pravila, posebno u javnim servisima, zbog čega je nekoliko političara uputilo javna reagiranja i žalbe regulatoru, žaleći se na pristrasnost.

Pojedini javni servisi promovirali su određene političke kandidate prije zvaničnog početka izborne kampanje, 7. septembra 2018, što je bio slučaj sa Radio-televizijom Republike Srpske (RTRS), koja je u tom periodu u dva navrata ugostila tadašnjeg predsjednika RS-a i kandidata za člana Predsjedništva BiH Milorada Dodika. Nakon ovih gostovanja, pismom uredništvu RTRS-a obratio se tadašnji srpski član Predsjedništva BiH Mladen Ivanić, pitajući kada će i on dobiti termin u programu RTRS-a.

Mirsad Hadžikadić, nezavisni kandidat za bošnjačkog člana Predsjedništva BiH, 27. 9. 2018. godine iz protesta je napustio debatu emisiju na Federalnoj televiziji (FTV), uz obrazloženje da FTV i Radio Federacije BiH donose uredničke odluke „koje nisu neutralne, a time ni u interesu javnosti“.

Također, bila je primjetna tendencija da sami političari biraju u kojim će medijima predstaviti svoj izborni program, na taj način svjesno šaljući poruku javnosti o medijima čiji sadržaj odobravaju, i obrnuto – o onima koji su, prema njihovom mišljenju, „nepoželjni“ i nekorektni u svom izveštavanju.³⁵

A4 Sloboda rada i udruživanja novinara

Novinarke i novinari u Bosni i Hercegovini ne moraju imati dozvole za rad od države i do sada nisu zabilježeni pokušaji uvođenja takvih licenci. U mnogim slučajevima poslodavci u medijima ne zahtijevaju visoku stručnu spremu kao uvjet zaposlenja novinara.

U 2019. zabilježeno je nekoliko slučajeva uskraćivanja ili ograničavanja prava novinarima da izvještavaju. Novinar Deutsche Wellea Ajdin Kamber udaljen je iz sjedišta Vlade Unsko-sanskog kantona (USK) bez obzira na to što je, na zahtjev policajca, pokazao novinarsku akreditaciju.³⁶ Novinari koji su pratili okupljanja grupe „Pravda za Davida“ u Banjoj Luci, kao i migrantsku krizu u USK, žalili su se da ih policija često legitimira, što ih ometa u izvršavanju njihovih radnih zadataka. Kameraman Nove TV i reporter portala Klix.ba izbačeni su sa biračkog mjesta u Mostaru, gdje su pratili izbore za predsjednika Hrvatske, uz obrazloženje da mogu snimati „samo po hodnicima“, ali ne i na samom biračkom mjestu.³⁷

Sloboda rada i sindikalnog djelovanja u medijskoj industriji definirana je postojećim entitetskim zakonima o radu, kao i nizom drugih zakona.³⁸ Sindikalno organiziranje i djelovanje u medijskoj industriji podijeljeno je na dva entiteta i Brčko distrikt. Najbrojniji su sindikati u javnim servisima, a njihovi lideri tvrde kako ne trpe pritiske poslodavaca.³⁹ Liniji za pomoć novinarima prijavljeni su pritisci političkih partija koje čine vlast u tim sredinama na sindikate i vijeće zaposlenika u nekoliko lokalnih javnih medija (RTV Zenica, RTVUSK i TVSA).

Nema tačnih podataka o broju novinara učlanjenih u medijske sindikate. Najbolje su sindikalno organizirani medijski radnici u javnim servisima, a najslabije u privatnim medijima – procjene su da tek oko 16 posto privatnih medija ima svoje sindikate.⁴⁰

33 Centralna izborna komisija (CIK) je u saradnji sa RAK-om, Vijećem za štampu i BH novinarima u septembru 2019. pokrenula konsultacije o izmjenama Izbornog zakona BiH, koje će uključivati reguliranje govora mržnje i druge oblasti tradicionalnih i novih medija.

34 Rezultati monitoringa izveštavanja medija u predizbornoj kampanji 2018, koji su zajedno proveli Udruženje BH novinari i Koalicija „Pod lupom“, pokazali su da je značajan broj medija zasnivao svoje izveštavanje na postulatima fer i izbalansiranog novinarstva, ali se u određenom broju medija pojavljuju sadržaji sa izrazito pozitivnim ili izrazito negativnim naklonom prema nekim političkim subjektima. Primjeri pristrasnosti, kada je riječ o javnim servisima, najčešće su zabilježeni na RTRS-u.

35 Analiziraj.ba, „Svi su kandidati jednaki, samo su neki jednakiji“, 24. 9. 2018. Pristupljeno: 26. 9. 2019. <https://analiziraj.ba/2018/09/24/svi-su-kandidati-jednaki-samo-su-neki-jednakiji/>

36 Deutsche Welle, „Premijer lično izveo novinara DW-a iz zgrade Vlade USK“, 6. 11. 2019. Pristupljeno: 23. 11. 2019. <https://www.dw.com/bs/premier-lij%C4%8Dno-izveo-novinar-a-dw-a-iz-zgrade-vlade-usk/a-51125442>

37 Klix.ba, „Pogledajte kako su reporter Klix.ba i kameraman Nove TV izbačeni s biračkog mjesta u Mostaru“, 22. 12. 2019. Pristupljeno: 24. 12. 2019. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/pogledajte-kako-su-reporter-klix-ba-i-kameraman-nove-tv-izbaceni-s-birackog-mjesta-u-mostaru/191222014>

38 Krivično zakonodavstvo BiH, zakoni o štrajku, zakoni o javnom redu i miru, zakoni o zaštiti od klevete, zabrani diskriminacije, itd.

39 Damir Smital, predsjednik SSR BHRT-a, intervjuirala Maja Radević, 26. 9. 2019. Nikola Šabat, predsjednik Sindikata medija i grafičara RS-a, intervjuirala Maja Radević, 27. 9. 2019.

40 RTRS, „Kakav je položaj novinara privatnih medija u Brčko distriktu“, 13. 5. 2018. Pristupljeno: 13. 11. 2019. <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=297936>

Samostalni sindikat radnika u BHRT-u ima 500 članova, od kojih 70% učestvuje u proizvodnji programa.⁴¹ U ovom mediju već godinama djeluju dva odvojena sindikata, koja slabo saraduju i često imaju različita mišljenja o radnopravnim pitanjima. Sindikat medija i grafičara RS-a broji oko 800 članova.⁴²

Zaštitu radnih prava novinara/ki umnogome obezbjeđuju i novinarska udruženja, prvenstveno Udruženje BH novinari, koje kroz svoju Liniju za pomoć dvije decenije pruža besplatnu pravnu pomoć u radnim sporovima. Osim BH novinara, izvan lokalnih okvira djeluju još Društvo novinara BiH, Udruženje novinara RS-a i Društvo hrvatskih novinara u BiH. Procjene su da je oko 50 posto novinara u BiH učlanjeno u jedno od tih novinarskih udruženja. Udruženje BH novinari već godinama trpi političke pritiske, verbalne napade (naročito putem društvenih mreža) i prijetežne tužbe zbog javno iznesenih stavova i reakcija u slučajevima kršenja prava novinara i medijskih sloboda.⁴³

Političke i regionalne podjele u BiH duboko se odražavaju i na pitanje međusobne novinarske solidarnosti i mogućnost formiranja jedinstvene sindikalne organizacije koja bi okupljala novinarku i novinare iz cijele države. Većina novinara i urednika slaže se da postoji izražena potreba formiranja sindikata novinara na državnom nivou,⁴⁴ dok sadašnje sindikalne vođe smatraju da bi bila upitna reprezentativnost tog sindikata i njegov utjecaj, s obzirom na to da je radno zakonodavstvo u BiH spušteno na entitetski nivo.⁴⁵

U decembru 2018. godine tadašnji predsjedavajući Predsjedništva BiH Milorad Dodik organizirao je konferenciju za medije u Administrativnom centru Vlade RS-a u Istočnom Sarajevu. Uoči početka pres-konferencije Dodik je zatražio da se novinari kojima će dati izjave podijele u dvije grupe. Iz njegovog protokola je rečeno da se novinari mogu priključiti kojoj god grupi žele. Međutim, Dodik se prvo obratio grupi medija iz RS-a, a potom novinarima iz FBiH. (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/dodikov-protokol-podijelio-novinare-prvo-press-za-medije-iz-rs-a-a-onda-za-sedmu-silu-iz-fbih/181211098>).

Vijeće za štampu i online medije u BiH djeluje kao samoregulatorno tijelo, koje u svojim rukovodećim organima okuplja predstavnike medijske industrije, javnosti i novinara. U skladu s Kodeksom za štampu i online medije BiH, Vijeće donosi odluke o žalbama javnosti na neprofesionalno pisanje printanih i online medija, ali te odluke za medije nisu obavezujuće.

41 Damir Smital, intervjuirala Maja Radević, 26. 9. 2019.
42 Nikola Šobat, intervjuirala Maja Radević, 27. 9. 2019.
43 Borka Rudić, generalna tajnica Udruženja BH novinari, intervjuirala Maja Radević, 5. 10. 2019.
44 Megafon.ba, „Šta kažu novinari: Je li vrijeme za jedinstven novinarski sindikat?“, 23. 12. 2017. Pristupljeno: 12. 11. 2019. <https://megafon.ba/sta-kazu-novinari-je-li-vrijeme-za-jedinstven-novinarski-sindikata/>
45 Nikola Šobat i Damir Smital, intervjuirala Maja Radević

A5 Zaštita novinarskih izvora

Zakonska regulativa o zaštiti novinarskih izvora u Bosni i Hercegovini dobro je uređena. Nekoliko zakona definiše ovu oblast: zakoni o zaštiti klevete na nivou Federacije i Republike Srpske, te Brčko distrikta BiH. Međutim, propisima u BiH nije predviđena situacija ni ti sankcija u kojoj novinar ili neko treće lice prekrši povjerljivost izvora informacija.⁴⁶

Zaštita identiteta izvora istaknuta je i u kodeksima Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) i Vijeća za štampu i online medije u BiH, dok zakoni o krivičnom postupku na entitetskom i državnom nivou propisuju da novinar u svrhu zaštite izvora informacija ne može biti saslušan kao svjedok u krivičnom postupku.

Uprkos ovim zakonskim odredbama, od novinara u BiH nerijetko se traži da otkriju izvore informacija, posebno kada se u svojim člancima i priložima bave koruptivnim aferama. Indikativno je da su pritisci na novinare da otkriju svoje izvore u protekloj godini dolazili mahom iz pravosudnih institucija.⁴⁷ Takav je slučaj bio s novinarima online magazina Žurnal, koji su zbog svojih tekstova saslušavani u Tužilaštvu BiH.⁴⁸

Nakon ovih slučajeva, Udruženje BH novinari javno je upozorilo da ovakav tretman novinara Žurnala u Tužilaštvu BiH predstavlja kršenje člana 82. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, prema kojem se ne može saslušati novinar u svrhu zaštite izvora informacija „osim ako je oslobođen te dužnosti posebnim propisom ili izjavom lica u čiju je korist ustanovljeno čuvanje tajne“.

Zvaničnih zahtjeva institucija i sudskih naredbi novinarima da otkriju izvore informacija nije bilo. Novinari navode da slobodno pristupaju svojim izvorima informacija i štite njihovu povjerljivost, bez obzira na eventualne pritiske ili zakonske sankcije s kojima bi se mogli suočiti.⁴⁹

46 Sena Bajraktarević, Nihada Jeleč, „Zaštita povjerljivosti novinarskih izvora“, 27. 12. 2013. Pristupljeno: 4. 11. 2019. <https://www.parlament.ba/Publication/Read/3945?title=zastita-povjerljivosti-novinarskih-izvora-&pageId=0>

47 NI BiH, „Savjet Gordane Tadić novinarima: Dokaze donesite prvo u Tužilaštvo“, 19. 4. 2019. Pristupljeno: 4. 10. 2019. <http://ba.n1info.com/Vijesti/a339198/Savjeti-Gordane-Tadic-novinarima.html>

48 Al Jazeera Balkans, „Novinar Žurnala saslušan u Tužilaštvu BiH u 'slučaju selefije'“, 25. 3. 2019. Žurnal.info, „Državno tužilaštvo isljedivalo novinaru Žurnala zbog slučaja diploma“, 8. 3. 2019. BH novinari, 22. 4. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/04/22/uo-bhn-ostre-osude-nedozvoljeno-nijesanja-tuzilastva-bih-u-rad-novinara-i-medija/>; BH novinari, 19. 6. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/06/19/uo-bhn-reakcija-na-saopcenje-tuzilastva-bih/>; Pristupljeno: 18. 11. 2019.

49 Arjana Saračević-Helać, Andrijana Pisarević, Fuad Kovačević, Leila Kurbegović, intervjuirala Maja Radević, septembar 2019.

A6 Pravo na pristup informacijama

Državni i entitetski zakoni o slobodi pristupa informacijama garantiraju ostvarivanje ovog prava svim građanima i građanima BiH, uključujući i novinare.⁵⁰ Izuzetak su informacije za koje se procijeni da bi njihovo objavljivanje moglo naštetiti sigurnosti države ili kompromitirati pravo na zaštitu ličnih i povjerljivih komercijalnih podataka.

Uprkos tome, BiH je svrstana u zemlje s najnižim stepenom transparentnosti i otvorenosti institucija prema građanima u regionu⁵¹ budući da značajan broj institucija i javnih preduzeća ne poštuje odredbe Zakona, bilo da je riječ o kršenju zakonskog roka za odgovore, pogrešnom tumačenju odredbi ili općenito odbijanju pristupa informacijama. Pristup novinarima informacijama još uvijek je na jako niskom nivou, a u većini bh. institucija ne postoji razvijena svijest o njihovoj obavezi u tom smislu kako prema novinarima, tako i prema javnosti. Novinari ističu kako je često odbijanje zahtjeva za pristup informacijama također oblik pritiska, putem kojeg se želi „ugušiti“ istraživačko novinarstvo.⁵²

Rezultati istraživanja Transparency Internationala BiH za 2019. godinu pokazuju da je samo 51,77% od ukupnog broja javnih preduzeća obuhvaćenih istraživanjem dostavilo odgovore na zahtjeve za pristup informacijama u zakonom predviđenom roku – i to 51,85% preduzeća u Republici Srpskoj i 50% u Federaciji BiH, dok su sva preduzeća na državnom nivou dostavila odgovore u zakonskom roku. Najčešći razlozi za odbijanje pristupa javnim informacijama su „obimnost dokumentacije, neobaveznost javnog organa da stvara nove informacije, pozivanje na zaštitu privatnosti i na Zakon o zaštiti ličnih podataka.“⁵³

Novinari i urednici slažu se u ocjeni da je sadašnji zakon previše neefikasan i spor za „brzo“ novinarstvo, zbog čega se dešava da interes javnosti za određenom tematikom u potpunosti prođe dok javna institucija odgovori novinaru i dostavi tražene informacije. Pod pritiskom medija, institucije često reagiraju saopćenjima ili dostavljaju informacije o sve-

mu ostalom i marginalnom, ali ne i o onome o čemu je tražena informacija.⁵⁴

Kao primjer netransparentnosti institucija novinari navode Tužilaštvo BiH. Glasnogovornik ove institucije Boris Grubešić našao se na meti kritika brojnih bh. novinara i urednika nakon što im je mjesecima slao saopćenja koja su, prema generalnoj ocjeni, bila potpuno nerelevantna za medije. Na novinarske upite o bilo kojem predmetu koji vodi Tužilaštvo, Grubešić gotovo uvijek odgovara jednom rečenicom: „Bez komentara“.

Medijsko praćenje sudskih postupaka zavisi od odluke sudija u pojedinim slučajevima. Na državnom nivou ne mogu se dobiti optužnice, a audio i videosnimci sa suđenja dostavljaju se medijima samo u trajanju do deset minuta. Pristup informacijama otežavaju nezakoniti postupci javnih institucija prema novinarima, koji uključuju česte provjere akreditacija i bespotrebna legitimiranja.⁵⁵ Prepreka je i to što neke bh. institucije zahtijevaju dostavljanje zahtjeva za pristup informacijama putem faksa ili „tradicionalnom“ poštom, a ne e-mailom, što dodatno usporava cijeli proces.

Novinari koji izvještavaju sa sjednica Parlamenta FBiH godinama se suočavaju s administrativnim preprekama svaki put kada žele prisustvovati sjednici nekog od domova ili pristupiti Parlamentu u vrijeme kada nema sjednica.⁵⁶ Istovremeno, novinari koje prate rad državnog Parlamenta ne mogu pristupiti novinarskoj sobi u Parlamentarnoj skupštini BiH u dane kada nema sjednica.⁵⁷

Generalna je ocjena novinarki i novinara da vlade i ministarstva na svim nivoima nisu dovoljno otvorene prema medijima, iako ima i pozitivnih primjera. Također, saradnja novinara i glasnogovornika sa medijima u praksi nije uvijek efikasna jer su glasnogovornici često u funkciji ministara, direktora ili predsjednika institucija u kojima rade, umjesto u funkciji javnosti.⁵⁸

50 U zakonima se izričito navodi da „svaka fizička i pravna osoba ima pravo pristupa informacijama koje su pod kontrolom javnog tijela, a svako javno tijelo ima odgovarajuću obavezu objaviti takve informacije.“

51 Vedrana Faladžić, Ured koordinatora za reformu javne uprave, intervjurala Maja Radević, 3. 10. 2019.

52 Merima Hrnjica, Centar za istraživačko novinarstvo, intervjurala Maja Radević, 28. 9. 2019.

53 Damjan Ožegović, projektni istraživač Transparency Internationala u BiH, intervjurala Maja Radević, 28. 9. 2019.

54 Arijana Saračević-Helać, Andrijana Pisarević, Fuad Kovačević, intervjurala Maja Radević, septembar 2019.

55 Merima Hrnjica, Centar za istraživačko novinarstvo, intervjurala Maja Radević, 28. 9. 2019.

56 Faktor.ba, „Kad Parlament FBiH glumi gospodu Šalterusu: Novinar, gdje si poš'o? Fali ti papir!“, 16. 5. 2019. Pristupljeno: 23. 10. 2019. <https://faktor.ba/vijest/kad-parlament-fbih-glumi-gospodu-salterusu-novinar-gdje-si-poso-fali-ti-papir/36427>

57 Glas Srpske, „Arnaut traži nesmetan pristup novinaru zgradi Parlamenta“, 10. 10. 2019. Pristupljeno: 23. 10. 2019. https://www.glassrpske.com/lat/novosti/vijesti_dana/arnaut-trazi-nesmetan-pristup-novinaru-zgradi-parlamenta/294549

58 Nataša Krsman, „Portparol – državni službenik, novinar i urednik“, 4. 9. 2019. Pristupljeno: 24. 10. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/09/04/portparol-drzavni-službenik-novinar-i-urednik/>

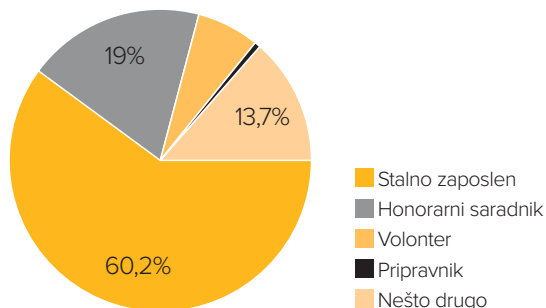

B1 Ekonomska ograničenja na rad novinara/ki

Kontinuiran pad prihoda s kojim se veliki broj bh. medija posljednjih godina suočava neminovno se odražava i na ekonomski položaj novinara i uvjete u kojima rade. Nepovoljni ugovori o radu i različiti oblici kršenja radnih prava česta su tema neformalnih razgovora među novinarima.

Prema anketi koju je provelo Udruženje BH novinari uz učešće više od 300 novinara i novinarki javnih i privatnih medija iz cijele Bosne i Hercegovine, 60,2% njih navelo je da su u stalnom radnom odnosu, a 19% su honorarni saradnici.

Koji je vaš radni status u mediju u kojem radite?

Prosječna plata novinara u BiH iznosi 880 KM neto (oko 440 eura). Poređenja radi, prosječna mjesečna neto plata po zaposlenom u BiH za maj 2019. godine iznosila je 926 KM.⁵⁹ Visina plate često zavisi od vlasničke strukture pojedinih medija. Novinari koji rade u javnim servisima generalno su bolje plaćeni i imaju bolje uvjete rada u odnosu na one koji rade u medijima u privatnom vlasništvu.

Prekovremeni rad se ne plaća (uvriježeno je mišljenje da je takva vrsta rada „normalna“ za novinara), a novinari/ke se često žale i da im se ne isplaćuju putne dnevnice. U mnogim medijskim kućama neredovno se uplaćuju doprinosi za zdravstveno i penziono osiguranje.

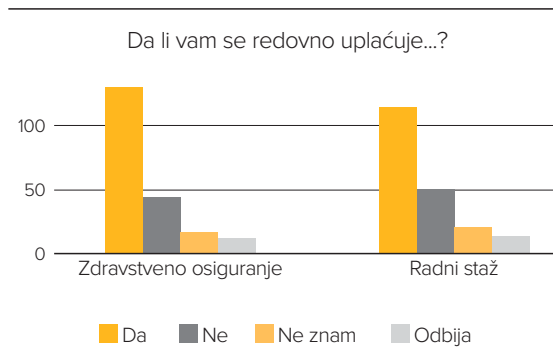
Novi oblici radnih odnosa, kao što su potpisivanje kratkoročnih ugovora s poslodavcima (najčešće na period od tri do šest mjeseci), a u pojedinim javnim servisima čak i na jedan mjesec), stalno povećanje obima posla i rad za više medijskih platformi istovremeno (novina, web, TV), te sve češće spajanje novinarskih i tehničkih djelatnosti, dodatno opterećuju novinare. Odredbe kolektivnih ugovora nerijetko se krše, a kolektivni ugovori jednostrano se otkazuju.⁶⁰

U periodu od 2016. do 2019. godine Linija za pomoć novinarima zabilježila je 23 slučaja kršenja radnih prava novinara. Od tog broja, na sudu je pokrenut postupak za pet slučajeva. Među najčešćim povredama radnih prava su kršenje odredbi ugovora o radu, nezakonita smjena novinara i degradacija na „niže“ pozicije, otkazi te prijetnje da će biti otpušteni ukoliko ne rade kako od njih traže urednici ili vlasnici medija. Zabilježeno je i kršenje prava novinara kroz neregularne konkursne procedure.⁶¹

Još uvijek je veoma mali broj prijava za mobing. Novinari i novinarkе koje su izložene mobingu najčešće to ne prijavljuju zbog straha od otkaza i nepovjerenja u pravosudne institucije, ali i negativnih reakcija kolega prema prijaviteljima.

B2 Nezavisnost od vlasnika i menadžera medija

Prema rezultatima ankete, 82,9% novinara navelo je da u medijima u kojima rade postoji jasna i precizna organizaciona struktura. Na pitanje da li u mediju u

kojem rade postoji precizno definiran odnos između novinara i urednika, 83,2% učesnika ankete odgovorilo je potvrdno, a 13% odrično.

U većini privatnih medija redakcije su fizički odvojene od menadžmenta i odjela marketinga, ali s obzirom na nepostojanje internih pravilnika, to znači da ne postoje formalne garancije za novinarsku i uredničku nezavisnost u odnosu na upravu i vlasnike medija. Izuzetak su medijske kuće koje su dio većih regionalnih mreža, kao što su N1 i *Al Jazeera*, gdje takvi pravilnici postoje.⁶² Privatni mediji, kao i javni servisi, podliježu etičkim kodeksima, ali stepen poštivanja tih pravila struke varira od medija do medija.

Politički utjecaj i dalje predstavlja jedan od glavnih oblika pritiska na medije, a posljednjih godina sve češće se u javnom prostoru koristi izraz „režimski mediji“. Većina medija u BiH pod utjecajem je ili jedne političke opcije ili pojedinaca unutar različitih političkih opcija koji svoje pozicije u institucijama vlasti, odnosno budžetska sredstva kojima institucije raspolažu, zloupotrebljavaju za finansiranje tih medija s ciljem kreiranja vlastitog pozitivnog imidža ili degradiranja konkurencije. Vlasnici i članovi upravnih odbora medija uglavnom su u službi raznih političkih centara moći te od novinara traže da rade u skladu sa zahtjevima političkih nalagodavaca.⁶³

Ekonomski pritisci na medije u BiH uglavnom su politički motivirani. Njima su najviše izloženi privatni mediji prilikom odabira za oglašavanje državnih institucija, firmi i političkih stranaka. Javna preduzeća koja su pod kontrolom političkih partija nerijetko uskraćuju reklame pojedinim medijima jer im se ne dopada njihov sadržaj.⁶⁴

Primjer na koji način politika može dovesti do propasti privatnih medija i onih koji u javnosti imaju repu-

59 Podaci preuzeti sa internet-stranice Plata.ba, pristupljeno: 4. 10. 2019.

60 Daniela Jurčić, „Sigurnost novinara u BiH – Nužnost efikasnije institucionalne i društvene zaštite, mart 2018. Pristupljeno: 7. 10. 2019. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/03/Daniela-Jurcic-BHS.pdf>

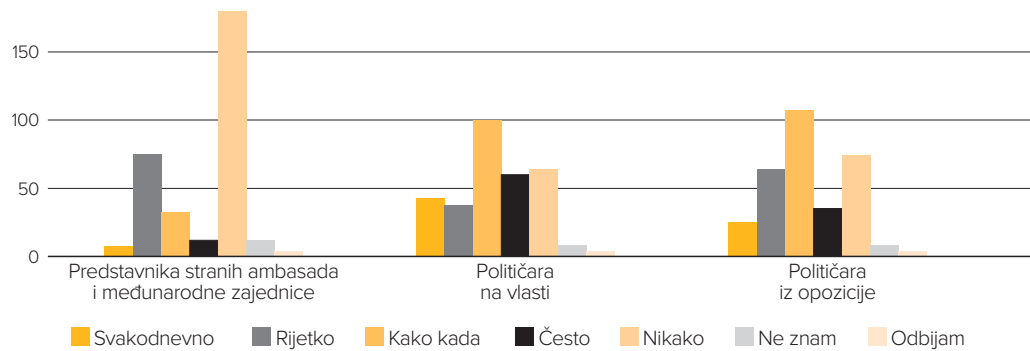
61 Una Telegrafčić, intervjurala Maja Radević, 27.

62 Rea Adilagić, „Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u BiH“, 2018.

63 Anonimno, intervjurala Maja Radević, 12. 10. 2019.

64 Radenko Udovičić, „Druga strana medija“, bilten E-novinar br. 46. Pristupljeno: 11. 10. 2019. <http://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2017/09/46enovinar.pdf>

U svakodnevnom radu koliko se vi kao novinar srećete sa pritiscima...?

taciju nezavisnih, beskompromisnih urednika i novinara, predstavlja sudbina sarajevskog sedmičnika „Slobodna Bosna“, čiji je posljednji broj odštampan u decembru 2015. godine.

„Radi se o tome da mi nismo imali dovoljno publike i marketinške podrške, a najveći finansijeri su uvijek javna preduzeća koja su u vlasništvu države, odnosno stranački print, tako da tu nema previše prostora“, kaže Senad Avdić, glavni i odgovorni urednik „Slobodne Bosne“, koja danas postoji u formi web-portala.

B3 Nezavisnost novinara u javnim emiterima

Nekoliko zakona propisuje da je bilo kakva funkcija u političkoj stranci nespojiva s imenovanjem u upravljačka tijela javnih organa.⁶⁵ Pravila Regulatorne agencije za komunikacije (RAK) nalažu da urednici i direktori javnih emitera ne smiju imati funkcije unutar političke stranke ili organizacije koja je povezana s političkom strankom, te su prilikom imenovanja dužni RAK-u dostaviti izjavu kojom to potvrđuju.⁶⁶ Iako pravila postoje, RAK ne vrši monitoring nad imenovanjima u javnim medijima.

Zakon o javnom RTV sistemu BiH, sa kojim su uskladeni i entitetski zakoni, propisuje da su „javni RTV servisi samostalni u obavljanju djelatnosti, imaju uređivačku nezavisnost i institucionalnu autonomiju.“⁶⁷ Izuzev ovih zakona,

ne postoje posebni interni pravilnici i dokumenti koji bi garantirali nezavisnost redakcija u odnosu na menadžment u javnim servisima.

Javni servisi imaju svoje interne kodekse, ali je njihov sadržaj često nepoznat i samim zaposlenicima, tako da se ni ne primjenjuju u praksi, a pravilnici o napredovanju nisu javno dostupni. Zaposlenici javnih servisa su u anketi BH novinara na pitanje koji su propisani parametri za napredovanje u karijeri u medijskoj kući u kojoj rade većinom odgovarali da su to etnička pripadnost i podobnost i bliskost sa rukovodstvom, da ne znaju, ili da takvi parametri ne postoje.

Unutar profesionalne zajednice, kao i u većem dijelu javnosti, prevladava mišljenje da su Bosanskohercegovačka radio-televizija (BHRT) te entitetski javni servisi Radio-televizija Republike Srpske (RTRS) i Federalna televizija (FTV) pod direktnom političkom, dogovornom kontrolom vladajućih stranaka na višim nivoima, dok su lokalni javni mediji pod kontrolom lokalnih vlasti.⁶⁸

Ekonomski pritisci najčešća su forma putem koje političke strukture kontroliraju rad lokalnih javnih medija. Čak do 93 posto sredstava za rad lokalni javni servisi dobijaju kroz direktno finansiranje iz općinskih, gradskih i kantonalnih budžeta, a nepostojanje jasnih kriterija finansiranja medija ostavlja prostor za proizvoljnosti i zloupotrebe prilikom donošenja odluka o dodjeli novca, kao i za politička uvjetovanja. Javni lokalni mediji u BiH na svojim internet-stranicama ili na neki drugi način ne objavljuju dokumente o finansijskom poslovanju, iako im je to propisano entitetskim zakonima o javnim preduzećima.⁶⁹

65 Zakon o ministarskim, vladinim i drugim imenovanjima (FBiH i RS), Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti (BiH, FBiH, RS), Zakon o javnim preduzećima (FBiH, RS, BD). Ova odredba uključena je i u statute pojedinih lokalnih javnih medija.

66 Regulatorna agencija za komunikacije, Pravilo 76/2015, član 31. i Pravilo 77/2015, član 32.

67 Zakon o javnom RTV sistemu Bosne i Hercegovine, član 4.

68 Predrag Zvijerac, Radio Slobodna Evropa, intervjuirala Maja Radević, 25. 10. 2019.

69 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnim preduzećima u FBiH (član 2, t. 3), Zakon o javnim preduzećima RS (član 2, t. 3)

Sistem naplate RTV takse već godinama nije adekvatno riješen – u proteklih deset godina sa javnim preduzećima potpisivani su ugovori o naplati RTV takse (kroz račune za telefone ili struju na određeni period), što je također jedna vrsta ekonomskog pritiska i neizvjesnosti za opstanak javnog servisa kao sistema. Sistemi naplate RTV takse razlikuju se po entitetima, što je u suprotnosti sa Zakonom o javnom RTV sistemu BiH. BHRT i RTV FBiH potpisale su ugovor s Elektroprivredom BiH o naplati RTV takse putem računa za struju, s tim što građani prilikom plaćanja mogu izostaviti stavku za RTV taksu i platiti samo električnu energiju.⁷⁰ Plaćanje RTV takse u Republici Srpskoj građanima je omogućeno na šalterima u poštama, bez provizije.⁷¹

Također, prevelika diskreciona moć u imenovanjima omogućava se da se na pozicije direktora i urednika imenuju osobe lojalne određenim političkim strukturama, odnosno interesima.⁷²

Utjecaj politike na javne servise najbolje ilustruje primjer Televizije Sarajevo (TVSA). Premijer Kantona Sarajevo Edin Forto opisao je svoje iskustvo sa jednim novinarom ove TV-kuće, kada ga je novinar prije uzimanja izjave pitao: „Šta želite da vas pitam?“ (Izvor: Analiziraj.ba, „Ima li korupcije na TVSA: Medij koji potpuno kontrolira politika“, <https://analiziraj.ba/2019/05/28/ima-li-korupcije-na-tvsa-1-medij-koji-potpuno-kontrolira-politika/>)

B4 Nezavisnost uredništva u neprofitnom sektoru

Mediji koji se uspjevaju oduprijeti političkoj dominaciji u BiH uglavnom se finansiraju novcem iz međunarodnih organizacija, raznih grantova, ili je njihova vlasnička struktura nevezana za Bosnu i Hercegovinu i ovdašnji političko-društveni ambijent. Jedan broj neprofitnih medija ima svoje interne kodekse u kojima se insistira na nezavisnosti i poštivanju profesionalnih standarda. Primjer su online mediji Žurnal, Centar za istraživačko novinarstvo (CIN) i BIRN, koji važe za „nezavisne“ medije i objavljuju istraživačke priče koje generalno izazivaju najveći interes javnosti.

Upravo zbog takve percepcije javnosti, brojni su pritisci kojima su urednici i novinari ovih medija izloženi posljednjih godina, ponajviše od političkih struktura, ali sve češće i od predstavnika pravosudnih institucija. Političari o kojima pišu uglavnom ih nastoje povezati sa svojim oponentima i diskreditirati njihove izvorne informacije.

Pritisci pravosudnih institucija u posljednjih godinu dana poprimili su mnogo ozbiljnije forme – u nekoliko slučajeva od novinara se tražilo da otkriju svoje izvore prilikom saslušanja u Tužilaštvu BiH, gdje su ispitani nakon što su objavili tekstove o nekoliko velikih afera.⁷³

Predsjednik Visokog sudskog i tužilačkog vijeća (VSTV) BiH Milan Tegeltija objavio je autorski tekst u kojem, između ostalog, navodi kako „većina tih ‘slobodnih i nezavisnih’ medija u BiH (čast izuzecima) su se transformisali samo utoliko koliko su iz sredstva ratne propagande prerasli u sredstva BiH hladno-ratovske propagande (...)“⁷⁴ Potpredsjednica VSTV-a Ružica Jukić na svom Facebook profilu objavila je tekst pod naslovom „Kad novinari rade gestapovski posao“, tvrdeći da se prilikom razgovora sa novinarom BIRN-a osjećala „kao da je ispituje isljednik“.⁷⁵

Ovakve komentare, te činjenicu da se čelnici najviše pravosudne institucije u državi uopće bave ocjenama rada novinara, profesionalna zajednica tumači kao još jedan vid pritiska na slobodno i neovisno novinarstvo.⁷⁶

Novinari neprofitnih medija također su izloženi čestim fizičkim napadima i prijetnjama onih o kojima izvještavaju u svojim tekstovima. Jedna od najbrutalnijih u protekloj godini bila je prijetnja koju je novinaru Avdi Avdiću putem videosnimka uputio muškarac o kojem je Avdić pisao kao o navodnom pripadniku narkokartela, a u kojem se novinaru poručuje kako će ga „potraživati po kanalima“.⁷⁷

70 Klix.ba, „Elektroprivreda BiH: „Sistem naplate RTV takse je zakonit, ombudsmen nije uočio razliku“, 19. 6. 2019. Pristupljeno: 7. 10. 2019. <https://www.klix.ba/vijesti/bih/elektroprivreda-bih-sistem-naplate-rtv-takse-je-zakonit-ombudsmen-nije-uocio-razliku/190619073>

71 Slobodna Evropa, „Nezakonito naplaćivanje RTV takse uz račun za struju?“, 11. 6. 2018. Pristupljeno: 7. 10. 2019. <https://www.slobodnaevropa.org/a/bih-rtv-taksa/29283145.html>

72 Sanela Hodžić i Anida Sokol, „Javni lokalni mediji između javnog interesa i finansijske ovisnosti“, Mediacentar Sarajevo, 2018. Pristupljeno: 13. 10. 2019. https://www.media.ba/sites/default/files/javni_lokalni_mediji_izmedu_javnog_interesa_i_finansijske_ovisnosti_final_za_stampu.pdf

73 Žurnal.info, Reagirali BH novinari: Tužilaštvo BiH vrši nedozvoljen pritisak na novinare Žurnala, 25. 3. 2019. Pristupljeno: 14. 10. 2019. <https://zurnal.info/novost/21978/tuzilastvo-bih-vrsi-nedozvoljen-pritisak-na-novinare-zurnala>

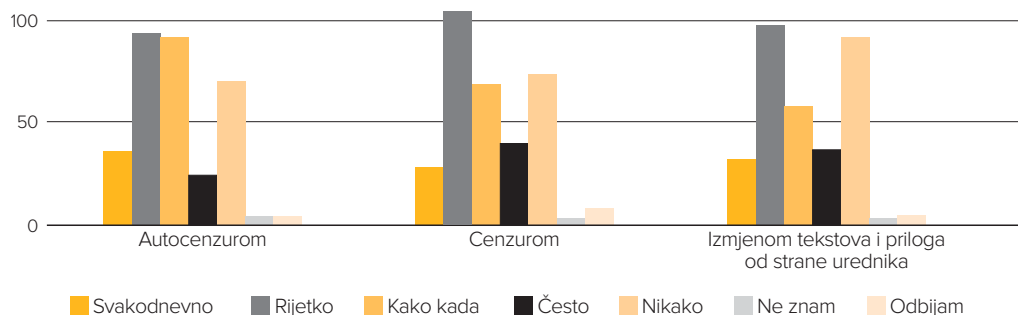
74 RTRS, „Tegeltija: Slobodni i nezavisni mediji ili ipak samo – medijske sponzoruše?“, 4. 10. 2019. Pristupljeno: 14. 10. 2019. <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=353088>

75 Facebook, Ružica Kresić-Jukić, Pristupljeno: 23. 10. 2019. <https://www.facebook.com/ruzica.kresicjukić/posts/10214848270908047>

76 Bhnovinari.ba, Javni protest zbog neprimjerene komunikacije sa medijima i uskraćivanja informacija novinarima o radu VSTV-a, 17. 10. 2019. Pristupljeno: 26. 10. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/10/17/javni-protest-zbog-neprimjerene-komunikacije-sa-medijima-i-uskracivanja-informacija-novinarima-o-radu-vstv-a/>

77 Žurnal.info, „Mirza Gačanin prijeti novinaru Žurnala (VIDEO): Potraživat će ga po kanalima“, 24. 10. 2019. Pristupljeno: 26. 10. 2019. <https://zurnal.info/novost/22484/potrazivat-ce-ga-po-kanalima>

U svakodnevnom radu koliko se vi kao novinar srećete sa...?

B5 Sloboda novinara u procesu proizvodnje vijesti

Rezultati ankete pokazuju da veliki broj novinarki i novinara nema slobodu da potpuno samostalno odlučuje o odabiru i kreiranju sadržaja i priča na kojima radi. Najčešći oblici ograničavanja te slobode su kada im urednici izmjenjuju tekstove i priloge, zatim cenzura i autocenzura – koja je posljednjih godina sve češća pojava.

Novinari u većini redakcija imaju dnevne sastanke/kolegije, na kojima se sa urednicima dogovaraju o temama koje će raditi. Međutim, nerijetko se dešava da ih urednici “nagovaraju” da odustanu od nekih priča, ili im tekstovi ostaju neobjavljeni jer se “nekom neće svidjeti”. Slično je i sa izborom sagovornika, gdje mnogi urednici također diktiraju novinarima koga trebaju ili ne trebaju kontaktirati.⁷⁸

Osim evidentnog političkog utjecaja na uređivačku politiku većine medijskih kuća, zabrinjavajući broj medija je i u vlasništvu određenih političkih struktura.⁷⁹

„Medij u kojem radim jeste pod političkim utjecajem, što rezultira selektivnim prenošenjem informacija i njihovom odgovarajućom interpretacijom. Po tome se ne razlikuje bitno od ogromne većine medija u BiH, koji su pod utjecajem ili jedne političke opcije ili pojedinaca unutar različitih političkih opcija koji svoje pozicije u institucijama vlasti, odnosno budžetska sredstva kojima te institucije raspolažu, zloupotrebljavaju za finansiranje tih medija, s ciljem kreiranja vlastitog pozitivnog imidža ili degradiranja političke konkurencije“, kaže je-

dan novinar zaposlen u mediju koji je često na meti kritika javnosti, kao i dijela političara u BiH zbog navodne političke pristrasnosti.

Većina novinara koje smo kontaktirali za ovaj dio istraživanja insistirali su na anonimnosti.

U posljednje vrijeme bilježi se porast broja internet-portala koji su u službi određenih političkih opcija, a veoma aktivno plasiraju svoje sadržaje putem društvenih mreža.⁸⁰

Kada je riječ o autocenzuri, ona je najočiglednija u javnim medijima u kojima profesionalni, ali i radnopravni status novinara direktno zavisi od interesa vladajuće parlamentarne većine koja kontrolira budžet odakle se taj medij finansira.⁸¹ Znatno broj anketiranih novinara izjavio je da se sa autocenzurom susreću svakodnevno (16,1%) ili često (9,9%), u odnosu na prisustvo cenzure (svakodnevno 11,6% i često 12%).

Jedini mogući način da medijski uposlenici ne podlegnu političkim pritiscima je da svoj posao rade profesionalno, odgovorno i objektivno. Međutim, u praksi se dešava da novinari često svjesno zanemaruju poštivanje etičkih standarda pod pritiskom svojih urednika/menadžmenta i zbog straha od gubitka posla.⁸²

78 Centar za postkonfliktna istraživanja, izvještaj “Svami glas novinarstva”, maj 2018. Pristupljeno: 26. 10. 2019. <http://safejournalists.net/wp-content/uploads/2018/12/stvarni-glas-novinarstva-16-5-2018.pdf>

79 Fuad Kovačević, urednik Al Jazeera Balkans, intervjuirala Maja Radević

80 Arijana Saračević-Helać, urednica i novinarka Federalne televizije (FTV), intervjuirala Maja Radević

81 Nermina Šunji-Kušjugić, urednica portala Megafon.ba, bilten E-novinar br. 69, Pristupljeno: 22. 10. 2019.

82 Fuad Kovačević, intervjuirala Maja Radević

B6 Položaj žena u novinarstvu

Radnopravni status novinarki zavisi od medija do medija. Međutim, činjenica je da su poslodavci mnogo oprezniji prilikom zapošljavanja novinarki. One često dobijaju ugovore na određeno vrijeme zbog bojazni poslodavca da će otići na trudničko ili porodijsko odsustvo, ili da će često uzimati bolovanje zbog djece. Mnoge novinarkе svjedoče da su im ugovori prekinuti neposredno uoči odlaska na porodijsko odsustvo, pa su tako ostale bez bilo kakve naknade i zdravstvene zaštite.⁸³

Problem je i višegodišnji honorarni rad ili "rad na crno", bez ugovora i plaćanja doprinosa.⁸⁴

Novinarkе većinom ne prepoznaju nasilje ili napade na njih kao rodno motivirane jer nisu dovoljno osviještene i educirane o svojim pravima i različitim javnim oblicima mobinga, diskriminacije i pritisaka. Napadi, prijetnje i drugi oblici kršenja prava novinarki manifestiraju se na drugačiji način nego kod njihovih muških kolega – karakteriziraju ih brutalnost, uvrede na račun fizičkog izgleda, govor mržnje i diskriminatorsna retorika, te dugotrajna i ciljana usmjerenost na određenu osobu, često kroz online nasilje i organizirane "hajke" na društvenim mrežama.⁸⁵

U 2019. godini zabilježeno je ukupno 19 slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarkama. Posebno drastični napadi i prijetnje bili su protiv novinarkе Kristine Ljevak iz Sarajeva (govor mržnje, prijetnje smrću, nacionalna netrpeljivost), blogerice i spisateljice Martine Mlinarević iz Mostara (govor mržnje, prijetnje smrću, seksualno uznemiravanje putem društvenih mreža), novinarkе Vanje Stokić iz Banje Luke (uznemiravanje policije RS-a) te Melihe Smajkić iz Mostara (fizički napad tokom snimanja na radnom zadatku).⁸⁶

Baza slučajeva Linije za pomoć novinarima pokazuje da novinarkе vrlo često napadači vrijeđaju aludirajući na njihov fizički izgled: „polovnjače“, „prostitutke“, „nakaze“, kao i „k.ve“, „kučke“ i sl. Posebno zabrinjava činjenica da veliki broj ovakvih uvreda dolazi od političara i državnih zvaničnika na svim nivoima vlasti.

Žene zauzimaju manje od 30% rukovodećih pozicija u bh. medijima. Udio žena na pozicijama direktorica u medijima je 25,3%, a muškaraca 74,7%. Najmanji procenat žena je na direktorskim pozicijama u televizijskom sektoru: 15,8%. Na pozicijama glavne i odgovorne urednice najveći broj žena nalazi se u radijskom sektoru (44,7%), a najmanji u online medijima (21,7%).⁸⁷

Mediji u kojima su radni uvjeti dobri, plate redovne, a prava žena se poštuju, više su izuzetak nego pravilo. Mnoge mlade novinarkе kada tek počnu raditi nailaze na seksizam na radnom mjestu, a zbog neiskustva i nepoznavanja vlastitih prava ne znaju kako se tome suprotstaviti. Čak 83,7% ispitanica smatra da je mobing nad novinarkama dijelom ili u potpunosti prisutan u medijima u BiH.⁸⁸ Slučajevi mobinga prijavljuju se Liniji za pomoć novinarima i ombudsmanima za ljudska prava, ali ne i nadležnim sudovima, zbog nepovjerenja u pozitivan ishod sudskih postupaka.⁸⁹

83 Media.ba, "Novinarkе između porodijskog odsustva i otkaza saradnje: O svojim problemima šute", 6. 12. 2018. Pristupljeno: 14. 10. 2019. <https://www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/novinarkе-izmedu-porodiljnog-odsustva-i-otkaza-saradnje-o-svojim-problemima-sute>

84 Bhnovinari.ba, „Mobing i diskriminacija – učestali oblici kršenja prava novinarki“, 29. 6. 2019. Pristupljeno: 12. 10. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/06/29/mobing-i-diskriminacija-ucestali-oblici-kršenja-prava-novinarki/>

85 Milica Samarđžić, koordinatorkа aktivnosti Mreže novinarki u BiH, intervjuirala Maja Radević, 22. 10. 2019.

86 Una Telegrafčić, intervjuirala Maja Radević

87 Amer Džihana, „Žene i mediji – zaposlenice i upravljačke strukture“, Sarajevo, april 2018. Pristupljeno: 12. 10. 2019. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2018/07/Zene-i-mediji-13maj2018-FINAL.pdf>

88 Zariša Hrnjić Kuduzović, Zlatiborka Popov Momčinović, Amela Delić, "Položaj novinarki u BiH – interdisciplinarna studija", Pristupljeno: 12. 10. 2019.

89 Una Telegrafčić, intervjuirala Maja Radević

C1 Statistika o napadima na novinare i nekažnjavanju

U 2019. godini registrirano je ukupno 56 slučajeva napada, prijetnji i pritisaka na novinare u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, zabilježeno je 19 slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarkama. Tokom 2019. bilo je ukupno 8 prijetnji smrću novinarima i 13 verbalnih i drugih oblika prijetnji.⁹⁰ Registrirana su 3 napada i prijetnje upućene medijskim kućama, kao i 9 fizičkih napada na novinare i zaposlenike u medijima. Ovaj broj porastao je u odnosu na 2018. i 2017. godinu, kada je zabilježeno po 6 fizičkih napada.

---

⁹⁰ Posebno je registrirano i deset slučajeva različitih formi političkog pritiska na novinare i medijske kuće.

Broj zabilježenih napada na novinare u 2019. godini

Kategorije	Broj	Opis
Prijetnje smrću i teškim tjelesnim povredama	8	Radi se o prijetnjama upućenim verbalno, pismenim putem ili posredstvom trećih osoba, u kojima se novinarima, kao i članovima njihovih porodica, prijetilo smrću i nasiljem.
Drugi oblici prijetnje novinarima	13	Prijetnje koje uključuju agresivne izjave javnih zvaničnika prema novinarima, uznemirujuće telefonske pozive, prijetnje građana i druge forme pritiska koje mogu ugroziti sigurnost novinara/ki u obavljanju profesionalne djelatnosti.
Prijetnje upućene medijskim kućama i organizacijama	2	Verbalne ili pismene prijetnje koje se odnose na napad na imovinu ili osoblje medijskih kuća i organizacija, upućene direktno ili putem trećih osoba, elektronskom ili fizičkom komunikacijom.
Napadi na novinare	9	Fizički napadi na novinare, nasilno sprečavanje i onemogućavanje novinara u obavljanju njihovih profesionalnih zadataka, oduzimanje ili oštećenje opreme.
Ubistva novinara	0	Ubistvo u unakrsnoj vatri, ubistvo iz zasjede, ubistvo u eksploziji bombe, prebijanje do smrti.
Napadi na medijske kuće i organizacije	1	Napadi na imovinu medijskih kuća i organizacija, oštećenje ili oduzimanje imovine.

Bilježimo porast broja napada i online nasilja nad novinarkama (mizoginija, uznemiravanje, huškanje) koji se mogu smatrati profesionalnim i rodno zasnovanim nasiljem. U 2019. registrirano je ukupno 8 fizičkih i verbalnih napada na novinarku. Među recentnim primjerima su slučajevi novinarki i aktivistica Kristine Ljevak, Martine Mlinarević i Vanje Stokić.⁹¹

Kada je riječ o fizičkim napadima, najviše reakcija javnosti u 2019. izazvao je slučaj snimatelja online magazina Žurnal Adija Kebe, kojeg je napao istaknuti član Stranke demokratske akcije (SDA) i pokušao mu zabraniti snimanje na javnom mjestu.⁹² Tokom snimanja deložacija dvije porodice iz okoline Rudnika „Kreka“ napadnut je kameraman RTV TK Ademir Mešanović, te mu je kamera oštećena i bačena u blato.⁹³ Krajem septembra dvije osobe koje su se predstavile kao navijači Fudbalskog kluba „Sarajevo“ držali su u svojevrsnoj talačkoj situaciji urednika portala RadioSarajevo.ba te uz prijetnje smrću novinarima i urednicima, kao i njihovim porodicama, zahtijevali da se sa više portala izbrise objavljeni tekst o to-

me da je jedan od navijača ovog kluba u Bjelorusiji osuđen na pet godina zatvora zbog posjedovanja droge.⁹⁴

U posljednjih 20 godina u Bosni i Hercegovini nije zabilježeno nijedno ubistvo novinara. U toku rata u BiH 1992–1995. godine ubijeno je ili stradalo u ratnim dejstvima 80 medijskih uposlenika, od toga 11 stranih državljana, ali ni za jedan od ovih slučajeva nisu utvrđene okolnosti stradanja niti je bilo suđenja u vezi sa ubistvima novinara.⁹⁵ Najradikalniji napad u postratnom periodu desio se 22. oktobra 1999. godine, kada je od podmetnute bombe u automobilu teško stradao Željko Kopanja, osnivač i izdavač „Nezavisnih novina“ iz Banje Luke. Kopanja je u ovom napadu izgubio obje noge, a ni dvije decenije kasnije nije utvrđeno ko su bili izvršio i nalogodavci napada.⁹⁶

Broj fizičkih napada na novinare u BiH raste, a posebno je zabrinjavajuća sve učestalija pojava online nasilja i veći broj prijetnji koje novinari dobijaju putem društvenih mreža i u komentarima na internet-portalima. Uprkos tome što prijavljuju prijetnje policiji, u najvećem broju slučajeva oni koji stoje iza prijetećih poruka novinarima ostaju anonimni i nekažnjeni, što dodatno obeshrabruje medijske profesionalce i narušava njihovo povjerenje u policijsko-pravosudni sistem.⁹⁷

91 Radiosarajevo.ba, „BH novinari poručili: Politički orkestrirana i ksenofobična hajka na Ljevak“; 25. 7. 2019. Pristupljeno: 23. 11. 2019. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/bh-novinari-porucili-politicki-orkestrirana-i-ksenofobicna-hajka-na-ljevak/345459>
Safejournalists.net, „Regionalna platforma: Hitno procesuirati online prijetnje i verbalno nasilje nad Martinom Mlinarević“; 23. 8. 2019. Pristupljeno: 26. 11. 2019. <https://safejournalists.net/ba/regionalna-platforma-hitno-procesuirati-online-prijetnje-i-verbalno-nasilje-nad-martinom-mlinarevic/>
92 Žurnal.info, „Predsjednik SDA Novi Grad (VIDEO): Huso Česir fizički nasrnuo na fotografa Žurnala!“, 28. 3. 2019. Pristupljeno: 13. 11. 2019. <https://zurnal.info/novosti/21986/huso-cesir-fizicki-nasrnuo-na-fotografa-zurnala>
93 Firma čiji se zaštitari sumnjiče za napad na Mešanovića podnijela je tužbu za klevetu protiv BH novinara koji su izdali saopćenje u vezi s ovim napadom.

94 N1, „Huligani upali u redakciju portala Radio Sarajevo, prijetili smrću novinarima“; 27. 9. 2019. Pristupljeno: 13. 11. 2019. <http://ba.n1info.com/Vijesti/a380862/Huligani-upali-u-redakciju-portala-Radio-Sarajevo-prijetili-smrcu-novinarima.html>
95 BH novinari napravili su listu novinara i medijskih profesionalaca ubijenih, poginulih ili nestalih u ratu, i tu bazu podataka predat će nadležnim pravosudnim organima za provođenje istrage i sankcioniranje ratnih zločina.
96 Nezavisne novine, „20 godina nisu našli atentatora na Željka Kopanju“, 22. 10. 2019. Pristupljeno: 24. 11. 2019. <https://www.nezavisne.com/novosti/drustvo/20-godina-nisu-nasli-atentatora-na-Zeljka-Kopanju/564591>
97 Una Telegrafčić, intervjuirala Maja Radević

C2 Ponašanje državnih institucija i političkih aktera u vezi sa zaštitom novinara

Državne institucije ne vode evidenciju napada na novinare niti imaju razvijene posebne mehanizme za zaštitu novinara u offline i online prostoru. Novinarska udruženja, prvenstveno BH novinari, jedini su koji sistematično prate napade i prijetnje na medijske uposlenike, a u okviru Linije za pomoć novinarima postoji sveobuhvatna baza podataka napada, prijetnji i pritisaka na novinare u BiH.

Na prijedlog Udruženja BH novinari iz 2016/2017. godine, koji su podržali i Institucija ombudsmena i Ministarstvo pravde BiH, Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) BiH donijelo je odluku kojom se nalaže sudovima, tužilaštvima i pisarnama da evidentiraju tužbe i sudske procese koji se vode protiv novinara i medija. Ovakav način evidentiranja slučajeva važan je zbog praćenja tužbi za klevetu, krivičnih djela prema novinarima i medijima, kao i radno-socijalnih sporova, odnosno praćenja efikasnosti rada pravosuđa i primjene EU standarda i prakse u zaštiti slobode medija i slobode izražavanja.⁹⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova RS-a u 2019. također je počelo posebno pratiti i evidentirati slučajeve napada na novinare i tužbi protiv novinara.

Nakon fizičkog napada Huse Ćesira, predsjednika Općinskog odbora SDA Novi Grad Sarajevo, na kamermana Žurnala Adija Kebu, predsjednik SDA Bakir Izetbegović pokušao je opravdati Ćesirovo ponašanje riječima da njegov stranački kolega nije napao kamermana, nego je "napao kameru". Brojne zahtjeve iz medijske zajednice i novinarskih udruženja za sankcionisanjem Ćesira zbog fizičkog napada na kamermana Žurnala, predsjednik SDA je ignorisao, uz konstataciju da "svi znamo kakvog su nam jada nanijeli" (novinari). Izvor: <http://ba.n1info.com/Vijesti/a325394/Je-li-napadnuta-kamera-ili-kamerman.html>.

Političari, odnosno predstavnici vlasti i institucija na svim nivoima vlasti u BiH deklarativno se zalažu za zaštitu novinara i njihovih prava. Međutim, slučajevi iz prakse govore drugačije.

Kada je riječ o bh. zvaničnicima, primjera nipodaštavajućeg odnosa prema novinarima ne nedostaje. Tokom davanja izjave za medije, član Predsjedništva

BiH Milorad Dodik novinara Žurnala Avdu Avdića javno je nazvao „kretenom“.⁹⁹

Ovakve i slične izjave vodećih političara u državi svakako utječu na javno mnijenje kada je u pitanju stav prema novinarima i potreba zaštite njihovih prava. Prema rezultatima istraživanja koje su proveli Udruženje BH novinari i Fondacija Friedrich Ebert 2019. godine, čak 21 posto građana BiH opravdava nasilje nad novinarima, što je porast za cijelih 14 posto u odnosu na 2018. godinu. Također, većina ispitanika i ispitanica smatra da je rad novinara u BiH politički motiviran.¹⁰⁰

S druge strane, ohrabrujuće su inicijative koje su paralelno pokrenute u Federaciji BiH i Republici Srpskoj za izmjene krivičnih zakona kojima bi se omogućila efikasnija zaštita novinara tokom obavljanja njihovih radnih zadataka.

U aprilu ove godine zastupnici Parlamenta Federacije BiH usvojili su Inicijativu za dopunu Krivičnog zakona Federacije odredbama koje bi novinare štatile dok obavljaju svoj posao. U Republici Srpskoj, poslanici Partije demokratskog progresa (PDP) predložili su izmjene Krivičnog zakona kojima bi napadi na novinare bili strožije sankcionirani, ali Narodna skupština RS-a još nije razmatrala ove izmjene.¹⁰¹ Upravni odbor Udruženja BH novinari uputio je svim nadležnim institucijama amandmane na krivične zakone BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH, kojim traže efikasniju pravosudnu zaštitu novinara i drugih medijskih profesionalaca, izloženih različitim vrstama napada, prijetnji, pritisaka i drugih oblika ugrožavanja sigurnosti.¹⁰²

Ne postoje posebne zakonske odredbe koje reguliraju odnos novinara i policije, odnosno vojske. OSCE je izdao Smjernice za policiju u ophođenju s medijima i Smjernice za medije u ophođenju s policijom.¹⁰³ Usvojene smjernice za novinare, odnosno medije, postoje i u dijelu pravosudnih institucija, poput

99 Faktor.ba, „Dodik vrijeđao novinara: 'Avdo Avdić je najobičniji kreten... Evo, izvinjavam se, povlačim to'“, 22. 5. 2019. Pristupljeno: 18. 11. 2019. <https://faktor.ba/vijest/dodik-vrijeđao-novinar-avdo-avdic-je-najobicniji-kreten-evo-izvinjavam-se-povlacim-to/37440>

100 „Medijske slobode 2019 – Usporedni izvještaj 2014–2019.“ Pristupljeno: 23. 11. 2019. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/05/Medijske-slobode-u-BiH-2019-FES-i-BHN.pdf>

101 Srpskainfo.com, „Ko im prijeti ide u zatvor: Stanivuković predlaže izmjene Krivičnog zakona i stroge kazne za napade na novinare“, 14. 4. 2019. Pristupljeno: 12. 11. 2019. <https://srpskainfo.com/ko-im-prijeti-ide-u-zatvor-stanivukovic-predlaze-izmjene-krivicnog-zakona-i-stroge-kazne-za-napade-na-novinare/>

102 Bhnovinari.ba, „BH novinari traže efikasniju pravosudnu zaštitu“, 11. 5. 2019. Pristupljeno: 12. 11. 2019. <https://bhnovinari.ba/bs/2019/05/11/bh-novinari-traze-efikasniju-pravosudnu-zastitu/>

103 Rea Adilagić, „Indikator nivoa medijskih sloboda i bezbjednosti novinara 2018.“

98 Una Telegrafčić, intervjuirala Maja Radević

Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, Suda Bosne i Hercegovine i nekih tužilaštava.¹⁰⁴

Zastupnički dom Parlamenta BiH nije prihvatio prijedlog amandmana na Zakon o javnim servisima koji su dostavili BH novinari, a Vlada RS-a odbila je prijedlog BHN-a i Transparency Internationala za izmjene Krivičnog zakona RS-a za bolju zaštitu prava i sigurnosti novinara (2016). Odbijen je i prijedlog nevladinih organizacija za izmjene Zakona o javnom redu i miru RS-a (2015). Vlada RS-a i MUP RS-a naknadno su prihvatili prijedloge BH novinara i grupe nevladinih organizacija u vezi s izmjenama Zakona o javnom redu i miru.

Kada je riječ o saradnji novinarskih udruženja i institucija države, institucije na svim nivoima formalno su otvorene za saradnju i spremne da učestvuju u sistemskim rješenjima koja služe boljoj zaštiti novinara/ki, ali konkretni prijedlozi često budu odbijeni. Prostor za unapređenje saradnje postoji posebno kada je riječ o agilnosti odgovora institucija na pojedine prijedloge udruženja, poput izmjena krivičnog zakonodavstva.

BH novinari su 2019. pokrenuli aktivnosti na izradi jedinstvene metodologije i drugih sistemskih rješenja za praćenje sudskih postupaka koji se vode protiv novinara i medija, te razmatrali efikasnije načine vođenja istraga i okončanja sudskih postupaka u interesu novinara i slobode medija. S tim ciljem planirano je formiranje međusektoralne grupe, u kojoj će učestvovati i predstavnici institucija na različitim nivoima vlasti.¹⁰⁵

Praćenje elektronskih/telefonskih komunikacija novinara i urednika zabilježeno je u istrazi protiv Fahrudina Radončića, predsjednika Saveza za bolju budućnost (SBB) i osnivača dnevnog lista „Dnevni avaz“, koji je 2016. bio optužen za ometanje rada pravosuđa i trgovinu utjecajem. Tokom suđenja Radončiću i drugima, koje je trajalo od 30. marta 2016. do polovine maja 2018. godine, Tužilaštvo BiH prezentiralo je kao dokazni materijal presretnute telefonske razgovore, SMS i Viber poruke pojedinih novinara i urednika. Sudsko vijeće Suda BiH tom prilikom vodilo je računa o privatnosti prisluškivanih i praćenih osoba, te su na suđenju

iznošeni isključivo detalji razgovora i poruke koje su bile u vezi s konkretnim slučajem.¹⁰⁶

C3 Efikasnost pravosudnog sistema u vezi sa zaštitom novinara

Posebne institucije/jedinice posvećene zaštiti i istragama napada na novinare u BiH ne postoje, izuzev Linije za pomoć novinarima koja, između ostalog, prijavljuje prijetnji i prati suđenja, te omogućava besplatnu pravnu pomoć za novinare i novinarke. Žene kao ranjiva kategorija izložene su različitim oblicima diskriminacije u društvu, što se odražava i na položaj novinarki u BiH i njihove mogućnosti da svoje profesionalne zadatke obavljaju slobodno i bez pritiska, odnosno da unutar profesije ostvare ravnopravan položaj s muškarcima. Novinarke su nerijetko izložene uvredljivim i seksističkim komentarima na račun fizičkog izgleda ili njihovog privatnog života, a znatno češće od svojih kolega meta su online napada i prijetnji. Zbog učestalih napada na njih, BH novinari su inicirali i osnovali Mrežu novinarki s ciljem edukacije novinarki, urednica i studentica novinarstva o rodnim politikama, ravnopravnosti i jednakom pristupu uredničkim, menadžerskim i upravljačkim pozicijama, zagarivanja poštivanja prava novinarki i drugih medijskih djelatnica, te pružanja pravne i psihosocijalne pomoći novinarkama čija se prava krše.¹⁰⁷

Prema podacima Udruženja BH novinari, na sudovima u Bosni i Hercegovini samo 27% slučajeva napada na novinare riješeno je u korist novinara. Ovakvo mali procenat govori o često neadekvatnom procesuiranju slučajeva te površnom i dugotrajnom vođenju istraga o napadima čije su žrtve novinari i novinarke, što na koncu rezultira nekažnjavanjem počinilaca.

U protekle dvije decenije u BiH je zabilježen samo jedan slučaj dodjeljivanja policijske pratnje novinaru – radilo se o Bakiru Hadžiomeroviću, bivšem uredniku i novinaru političkog magazina „60 minuta“, koji je nekoliko godina bio pod policijskom zaštitom nakon niza ozbiljnih prijetnji upućenih njemu i njegovoj porodici.¹⁰⁸

104 Sud BiH, Smjernice za novinare, Pristupljeno: 23. 11. 2019. http://www.sudbih.gov.ba/stranica/25/pregled-Detektor.ba_„Banjalučko_tužilaštvo_prihvatio_smjernice“, 27. 11. 2014. Pristupljeno: 23. 11. 2019. <http://detektor.ba/banjalucko-tuzilastvo-prihvatio-smjernice/>

105 Institucija ombudsmana, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Ministarstvo unutrašnjih poslova KS-a su među institucijama koje su izrazile spremnost za sudjelovanje u izradi metodologije <https://bhnovinari.ba/bs/2019/08/22/jedinstvena-metodologija-za-pracenje-napada-na-novinare-i-sudskih-postupaka-protiv-medija/>, <https://bhnovinari.ba/bs/2019/08/28/ministar-katica-mup-ks-ce-se-ukljuciti-u-projekt-udruzenja-bh-novinari/>

106 Pogled.ba, „Nastavljeno suđenje: U sudnici pušteni razgovori Radončića s Dautbašićem i Oručevićem“, 8.0 2. 2017. Pristupljeno: 16. 11. 2019. <http://m.pogled.ba/clanak/nastavljeno-sudjenje-u-sudnici-pusteni-razgovori-radoncica-s-dautbasicem-i-orucevicem/108008>

107 Milica Samaradžić, koordinatorica Mreže novinarki u BiH, intervjuirala Maja Radević

108 Source.ba, „Bakir Hadžiomerović u opasnosti?“, 25. 2. 2015. Pristupljeno: 16. 11. 2019. <http://forum.source.ba/clanak/BIH/276729/Bakir-Hadziomerovic-u-opasnosti>

U mnogim brutalnim fizičkim napadima na novinare nalogodavci nikad ne budu identificirani i kažnjeni, a istrage i sudski procesi traju mjesecima, ponekad i po nekoliko godina. U julu 2019. Marko Čolić iz Banje Luke osuđen je na četiri godine zatvora zbog napada na novinara RTV BN Vladimira Kovačevića, koji je sud okarakterizirao kao pokušaj ubistva. Nekoliko mjeseci kasnije uhapšen je i drugi osumnjičeni za napad na Kovačevića, Nedeljko Dukić, za kojim se mjesecima tragalo. Međutim, do danas nije otkriveno koji su bili motivi ovog napada, niti ko su nalogodavci.¹⁰⁹ Napadači na urednika portala RadioSarajevo.ba i snimatelja online magazina Žurnal na slobodi su. U prvom slučaju, sud je osumnjičenima dozvolio da se brane sa slobode, dok u drugom slučaju istraga u Kantonalnom tužilaštvu KS-a zvanično još traje, ali niko nije privođen.¹¹⁰ Predmet u vezi s napadom na Ademira Mešanovića vodi Kantonalno tužilaštvo Tuzlanskog kantona.¹¹¹

Edukacije/treninzi za policijske službenike i pravosudne djelatnike u sferi zaštite slobode govora i medija dešavaju se sporadično i uglavnom na inicijativu predstavnika međunarodnih organizacija u BiH: EU, Vijeća Evrope i OSCE-a (npr. kroz JUFREX projekat koji su podržali Vijeće Evrope i EU) te novinarskih udruženja i drugih nevladinih organizacija. Direktor Centra za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH Arben Murtezić smatra da ovakvih aktivnosti treba biti više kako bi se advokati i sudije što bolje upoznali s pravima novinara, ali i s ciljem unapređenja zakonske regulative u slučajevima vezanim za napade na novinare i medije.¹¹²

---

¹⁰⁹ *Nezavisne novine*, „Kovačević: Pravda koliko-toliko zadovoljena, ali još nemamo imena nalogodavaca“, 12. 7. 2019. Pristupljeno: 18. 11. 2019. <https://www.nezavisne.com/novosti/hronika/Kovacevic-Pravda-koliko-toliko-zadovoljena-ali-jos-nemamo-imena-nalogodavaca/548003>

¹¹⁰ *Radiosarajevo.ba*, „Osumnjičeni za napad na redakciju Radiosarajevo.ba pušteni da se brane sa slobode“, 29. 9. 2019. Pristupljeno: 18. 11. 2019. <https://www.radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/osumnjiceni-za-napad-na-redakciju-portala-radiosarajevoba-pusteni-na-slobodu/352460>

¹¹¹ *Na zahtjev za informacijom o predmetu koji je Linija za pomoć novinarima uputila Kantonalnom tužilaštvu TK*, 16. 12. 2019. dobili smo odgovor da je predmet još u fazi provjera te da će „uskoro biti donesena tužilačka odluka“.

---

¹¹² *Arben Murtezić, „Zakon o zaštiti od klevete: od revolucije do reakcije?“*, bilten E-novinar br. 65, Pristupljeno: 22. 11. 2019. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2019/07/65-IZDANJE-E-NOVINAR-FINAL-FINALA-1.pdf>

Pregled preduzetih aktivnosti u rješavanju nekih od najtežih slučajeva koji su se dogodili u posljednjih pet godina

Godina	2015	2016	2017	2018	2019
Slučaj					
1	Prijetnje smrću i fizički napad na ekipe BN TV, ATV i HIT TV (31. 5. 2016)		15. 2. 2017. godine – Osnovni sud Modriča donio osuđujuću presudu kojom je Predrag Stević proglašen krivim i osuđen na novčanu kaznu u iznosu od 800 KM. Presuda je pravosnažna od 12. 4. 2017. godine.		
2	Fizički napad na Fedžada Fortu, novinara i urednika agencije FENA (2. 7. 2016)		Nakon prijave policiji, predmet je poslat Kantonalnom tužilaštvu Sarajevu na postupanje. Općinski sud u Sarajevu potvrdio je i podigao optužnicu protiv optuženog Admira Zoranića.	Donesena je presuda kojom se optuženi proglašava krivim za krivično djelo nasilničkog ponašanja. Presuda je donesena 7. 2. 2018, a postala pravomoćna 28. 6. 2018. godine.	
3	Prijetnje novinarki Direkt portala Milanki Kovačević (29. 3. 2018)			27. 6. 2018. godine – Prvi usmeni pretres održan pred Osnovnim sudom Trebinje 4. 12. 2018. godine – Održano pripremno ročište; donesena presuda u korist novinarkе, koja je postala i pravosnažna. 13. 12. 2018. godine – Općinski sud u Sarajevu potvrdio optužnicu Tužilaštva KS protiv Emile Hamzić i Suada Lele zbog krivičnog djela nasilničko ponašanje.	
4	Fizički napad na Kemala Softića, fotoreportera portala Klix.ba i Mirsada Bukvića, kamermana Al Jazeera Balkans (26. 6. 2018)			13. 12. 2018. godine – Općinski sud u Sarajevu potvrdio optužnicu Tužilaštva KS protiv Emile Hamzić i Suada Lele zbog krivičnog djela nasilničko ponašanje.	25. 2. 2019. godine – Zakazan glavni pretres pred Općinskim sudom u Sarajevu 19. 6. 2019. godine – Čitanjem optužnice u Općinskom sudu u Sarajevu počelo suđenje Emilii Hamzić i Suadu Leli za napad na Kemala Softića i Mirsada Bukvića tokom skupa demobilisanih boraca u julu 2018. godine. Donesena prvostepena presuda u korist Kemala Softića i Mirsada Bukvića.
5	Fizički napad na Vladimira Kovačevića, novinara BN TV (26. 6. 2018)			27. 9. 2018. godine – Okružno tužilaštvo Banja Luka dostavilo informaciju da je otkriven jedan od počinitelja krivičnog djela, Marko Čolić, kojem je određen pritvor.	21. 2. 2019. godine – Počelo suđenje Marku Čoliću, optuženom za pokušaj ubistva Vladimira Kovačevića 8. 7. 2019. godine – Održana glavna rasprava, kada su obje strane dale završnu riječ 12. 7. 2019. godine – Marko Čolić prvostepenom presudom osuđen na četiri godine zatvora zbog pokušaja ubistva novinara Kovačevića 9. 3. 2020. godine – Vrhovni sud RS-a povećao kaznu Čoliću i pravosnažno ga osudio na pet godina zatvora
6	Prijetnje smrću putem Facebooka novinara i kolumnisti Draganu Bursaću (7. 8. 2017)		August 2017. godine – MUP RS-a priveo osumnjičenog Aleksandra Bursaća zbog prijetećih poruka koje je putem svog Facebook profila uputio novinaru i kolumnisti Draganu Bursaću. Nakon provedene istrage, slučaj je dat na postupanje Okružnom tužilaštvu Banjaluka, koje je podiglo optužnicu.		12. 9. 2019. godine – Osnovni sud Banjaluka izrekao presudu kojom se optuženom Aleksandru Bursaću nalaže da plati novčanu kaznu u iznosu od 600 KM zbog krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti iz člana 150 stav 1. Krivičnog zakonika RS-a, te da plati dodatnih 150 KM sudskih troškova.

- Politička kontrola nad javnim servisima i Regulatornom agencijom za komunikacije (RAK), veliki broj tužbi za klevetu kao vid političkog i finansijskog pritiska na medije, te pristrasno izvještavanje medija u skladu sa zahtjevima političkih, etničkih i drugih centara moći, a ne u interesu javnosti, ključni su problemi rada medija i novinara u Bosni i Hercegovini. Sindikalne organizacije koje okupljaju novinare i druge uposlenike u medijima malobrojne su i pasivne u zaštiti radnih prava; ne bave se dovoljno kršenjem prava medijskih profesionalaca unutar medijskih kuća, kao ni drugim aktivnostima koje doprinose poboljšanju radno-socijalnog statusa uposlenih u medijima. Sve više je direktnih pritisaka na novinare koji dolaze od predstavnika pravosudnih institucija, pa je u 2019. godini zabilježeno nekoliko pokušaja da se novinari prisile na otkrivanje izvora informacija ili da ih se privodi na informativne razgovore u svojstvu „svjedoka“ u nadležna tužilaštva ili policiju. Transparentnost institucija i omogućavanje pristupa javnim informacijama na veoma su niskom nivou bez obzira na zakon koji ih obavezuje da odgovore na zahtjeve za pristup informacijama u predviđenom roku. Institucijama i glasnogovornicima prepušteno je na volju da li će odgovoriti na novinarske zahtjeve ili će se oglušiti na upite medija, što znatno otežava posao novinarima.
- Loš materijalni status većine novinara i novinarki, neadekvatna primanja u odnosu na obim posla, potpisivanje ugovora na određeno vrijeme s poslodavcima i drugi oblici kršenja radnih prava odražavaju se na kvalitet novinarskog rada i samih medijskih sadržaja. Ekonomska zavisnost od poslodavca često se koristi i kao jedan oblik ucjene radi kreiranja izvještaja i tekstova u skladu sa željama političkih i ekonomskih centara moći. Iz godine u godinu smanjuje se broj medija koji se uspijevaju oduprijeti političkim utjecajima, a epi-

tet „nezavisnih“ zadržala je tek nekolicina medija čiji su osnivači i/ili finansijeri strani donatori. Javni mediji ovisni su o budžetskom novcu i bez stalnog i održivog sistema naplate RTV takse. Vlasti na svim nivoima imaju gotovo apsolutnu kontrolu nad kreiranjem programskih sadržaja preko upravnih odbora, direktora i urednika, u čiji se izbor i imenovanja direktno miješaju vladajuće političke partije. Većina novinara nema slobodu da samostalno odlučuje o izboru i kreiranju priča/priloga na kojima rade. Novinari/ke su često žrtve diskriminacije i mobinga, koje uglavnom ne prijavljuju zbog nepovjerenja u rad institucija. Istraživanja pokazuju kako građani smatraju da političari i političke stranke imaju najveći utjecaj na rad medija u BiH, te zbog toga dovode u pitanje kredibilitnost medijskih sadržaja.

- Broj fizičkih napada na novinare u BiH u stalnom je porastu, kao i broj prijetnji novinarima i blogerima putem društvenih mreža i internet-portala. Porast nasilja nad novinarima i novinarkama direktna je posljedica neadekvatnog odgovora pravosudnih institucija na fizičke i verbalne napade, uključujući i prijetnje smrću i ugrožavanje sigurnosti. Dugotrajno vođenje istraga i sudski procesi, čiji ishod samo u 30 posto slučajeva završi u korist novinara, obeshrabuju medijske uposlenike i dovode do toga da brojni napadi ostanu neprijavljeni, zbog čega u BiH ne postoji sveobuhvatna baza podataka o napadima. S druge strane, nedovoljno efikasne istrage, nekažnjivost i relativno blaga kaznena politika prema napadačima na novinare samo potiču nove napade, čak i od javnih zvaničnika i političara koji bi trebali štiti novinarska prava i slobodu medija, a u stvarnosti ih sve češće javno vrijeđaju i ponižavaju. Tokom 2019. pokrenuto je nekoliko inicijativa za izmjene krivičnih zakona radi efikasnije zaštite sigurnosti i profesionalnog integriteta novinara, ali je još uvijek nezvjesno njihovo usvajanje.
- U 2019. nisu zabilježene suštinske promjene u zaštiti slobode medija i poboljšanju položaja novinara i novinarki. Medijska scena i svakodnevn angažman novinara najviše su opterećeni političkim utjecajima iz različitih centara moći i jednako u svim dijelovima države. Političari sve otvorenije pokazuju ambicije vladanja medijima, a unutar same medijske zajednice ne postoje inicijative, kao ni efikasni (samo)regulatorni mehanizmi očuvanja nezavisnosti i javnog ugleda medija. Za unapređenje medijskih sloboda neophodno je osigurati finansijsku i po-

litičku nezavisnost javnih servisa, te hitno zakonski urediti transparentnost medijskog vlasništva i tržište oglašavanja. Novinarska udruženja/sindikati i nevladine organizacije moraju preduzeti konkretnije zagovaračke aktivnosti za dosljedno provođenje postojećih medijskih zakona i poboljšanje krivičnog zakonodavstva. U tom smislu neophodno je uspostaviti intenzivniju saradnju s parlamentarcima na svim nivoima zakonodavne vlasti, te sa predstavnicima pravosudnih institucija, kako bi svi napadi na novinare bili efikasno i adekvatno procesuirani. Profesionalna solidarnost i nepodijeljena podrška važni su instrumenti kojim se novinari i urednici mogu oduprijeti pritiscima i jačati javnu svjesnost o važnosti slobodnih i nezavisnih medija u demokratskom društvu. Pored toga, neophodno je nastaviti raditi na jačanju etičkih i profesionalnih standarda u novinarstvu, gdje novinarska udruženja i samoregulatorna tijela, u saradnji s međunarodnim i nevladinim organizacijama, također mogu dati značajan doprinos jačanju kvalitetnog i odgovornog novinarstva

Preporuke

- Aktivno raditi na usvajanju zakona o transparentnosti medijskog vlasništva i zakonskog reguliranja tržišta oglašavanja u BiH, na osnovu prijedloga koji je civilno društvo proslijedilo nadležnim ministarstvima i parlamentima;
- Osigurati političku i ekonomsku nezavisnost Regulatorne agencije za komunikacije (RAK), naročito kroz proces imenovanja članova Vijeća RAK-a i generalnog direktora, a u skladu s preporukama Evropske komisije;
- Definirati jasne politike, kriterije i procedure dodjele novčanih sredstava za medije iz budžeta državnih institucija i javnih preduzeća;
- Osigurati punu institucionalnu autonomiju i uređivačku nezavisnost javnih emitera na nivou države i entiteta, ali i lokalnih javnih medija u kantonima i općinama;
- Donijeti neophodne izmjene krivičnih zakona i zakona o kleveti kako bi se osigurala efikasnija zaštita novinara te provedba sudskih postupaka u skladu s praksom Evropskog suda za ljudska prava iz Strazbura;
- Harmonizirati zakonske odredbe i praksu postupanja institucija prilikom primjene Zakona o slobodnom pristupu informacijama, s akcentom na veći nivo transparentnosti institucija prema medijima i prihvatanja, odnosno odbijanja zahtjeva o pristupu informacijama;
- Raditi na jačanju medijskog pluralizma i raznovrsnosti izvora informacija, posebno u programima javnih emitera i kroz uvođenje većeg broja sadržaja za manjinske i ranjive grupe;
- Zagovarati uspostavljanje ombudsmena za medije kao samostalne institucije ili posebnog referata u okviru postojeće Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine s ciljem bolje zaštite prava novinara i medijskih sloboda u BiH, kao i efikasnijeg reagiranja nadležnih institucija (policije, tužilaštva, sudova) u istragama i procesuiranju napada na novinare/ke;
- Jačanjem sindikata i novinarskih udruženja raditi na poboljšanju radnih uvjeta za novinarkе i novinare kako bi se osigurali adekvatni radni ugovori i bolja primanja, te razvili mehanizmi za borbu protiv mobinga, cenzure i autocenzure unutar redakcija; ohrabriti novinare da prijavljuju napade, političke i ekonomske pritiske kojima su izloženi i da o tome govore javno i bez straha;
- Jačati kapacitete medijskih djelatnika u oblasti njihovih prava i sloboda, kao i unapređenja etičkih standarda i profesionalnih kompetencija u novinarstvu kroz stalne programe edukacije i kreiranje internih pravila (kodeksa) o razdvajanju vlasničke strukture i komercijalnih interesa u medijima od uredničke politike i novinarskih standarda izvještavanja;
- Promovirati veću odgovornost i jačati svijest političara i nosilaca javnih funkcija u državnim i pravosudnim institucijama, ali i cjelokupne javnosti, o važnosti djelovanja slobodnih i nezavisnih medija u demokratskom društvu;
- Raditi na jačanju profesionalne solidarnosti i interesnog povezivanja novinara i medijskih djelatnika općenito, novinarskih udruženja i sindikata, uključujući i medijske i nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima, kako bi se u BiH stvorio široki pokret za zaštitu medijskih sloboda, za odgovorni rad medija u interesu javnosti i ekonomsko jačanje medijske industrije u BiH.

